
sumar:

- 2 *Constantin MARIN*
Mass-media din Moldova: implicații politice
- ANALIZE
- 5 *Victor Osipov*
Cine desparte publicul de propriile lui antene?
- 7 *Vasile BOTNARU*
Spațiul informațional alocat posturilor de radio
comerciale este mulat pe calapoade rusești
- 9 *Constantin CHEIANU*
Presa scrisă din Republica Moldova între presiunea ideologicului și imperativul profesionalismului
- MASS-MEDIA REGIONALE
- 12 *Andrei Safonov*
Presa în Transnistria
- ECONOMIC
- 14 *Ion Corețchi*
Povara presei: nici de dus, nici de lăsat
- 16 *Petru Macovei*
Ziarul ca afacere
- LITERA LEGII
- 18 *Olivia PÎRȚAC*
Reflecții privind implementarea legii accesului la informație în Republica Moldova
- SONDAJ
- 21 Cum ne informăm?
- 26 *Vasile Spinei*
Legea pe hîrtie și în realitate
- ETICA JURNALISTICĂ
- 30 *Ion Enache*
“Accente” și incidente deontologice
- ESTETICA ECRANULUI
- 32 *Larisa Ungureanu*
Film tv sub semnul violenței
- STATISTICI
- 33 *Nicoale Negru*
Tirajul ziarelor
-

Mass-media din Moldova: implicații politice

Conf. univ., dr. **Constantin MARIN**
Universitatea de Stat din Moldova

Avatarurile politice, sociale, economice și spirituale prin care a avut și are de trecut Republica Moldova în perioada de tranziție de la totalitarism spre democrație au generat sau au avut multiple implicații comunicaționale. Cele mai spectaculoase, dar și paradoxale, se produc în câmpul mediatic.

Mass-media locale, înregimentate și aservite până în ultimul deceniu al secolului trecut de către regimul vechi, înstrăinate până atunci de destinația lor firească de a informa corect și nestingherit cetățenii asupra problemelor de interes public, au căzut în debutul aa. 90 sub incidența polivalentă a destrămării monopolului omniprezent al partidului comunist. Atunci euforia generală, comună pentru întreaga societate, a creat, în particular, iluzia unei treceri grabnice și irevocabile de la jurnalismul doctrinar la jurnalismul liber. Părea că mass-media vor renunța imediat și prompt la practica vicioasă anterioară, vor aplica noi formule de funcționare și gestiune, vor abandona zona puterii (sfera lor de acreditare în epoca totalitarismului) și se vor instituționaliza în calitate de component al spațiului public comunicațional, și deci, al societății civile.

Așteptările în cauză nu erau lipsite de teme. Ele au fost alimentate de pluralismul politic, libertatea presei proclamate, iar mai târziu (1994) și consfințite în Legea fundamentală, de aderarea Republicii Moldova la actele internaționale ce protejează drepturile și libertățile cetățeanului. În pofida liberalizării sferei comunicaționale transformările multdorite nu s-au produs. Mass-media au rămas aproape intacte din punct de vedere structural și funcțional. Ele au devenit doar multipolare, în rest continuând să oscileze în jurul instituțiilor puterii sau al formațiunilor aspirante la putere. Etatizarea, partitizarea și partizanatul politic, marcând implicațiile politice ale mass-media autohtone, au generat, în bună parte, distorsiunea esenței lor și, în mod inevitabil, starea lor de prefaliment social.

Etatizarea în câmpul comunicațional din perioada de referință a însemnat în Moldova trecerea în proprietatea sau gestiunea de stat a patrimoniului mediatic al fostului partid de guvernământ, accesul dozat la sursele de informație, finanțarea preferențială a mijloacelor de comunicare în funcție de gradul de loialitate față de putere etc. În debutul aa.90, potrivit calculelor noastre, statul deținea circa 50 la sută din presa scrisă, practic întreaga presă electronică. Remarcăm că în Moldova etatizarea mass-media a fost promovată pe parcursul ultimului deceniu de toate guvernele, indiferent de preferințele lor politice.

Faptul acesta are mai multe explicații. Prima ar fi nedorința autorității publice de a se lipsi de presa de buzunar. Sugestivă în acest sens a fost soarta ziarului *Sfatul țării*. Fondat în

debutul anilor 90 ca organ al parlamentului, acesta a încercat să practice un alt tip de jurnalistică, oferindu-i publicului o informație care adeseori era în disonanță cu apetiturile politice ale legislatorilor de atunci. Aceștia au avut curajul s-o tolereze în această formulă doar câteva luni, după care au încetat s-o mai subvenționeze. În consecință, ziarul curând a încetat să mai fie editat.

Etatizarea presei, ca să oferim și cea de-a doua explicație a acestui fenomen, a fost consimțită tacit, pe de altă parte, de majoritatea editorilor și jurnaliștilor. Vorba e că în condițiile statului-partid presa niciodată n-a fost concepută ca o afacere sau ca o întreprindere care să se autogestioneze. Planificarea centralizată prevedea resursele necesare financiare pentru funcționarea ei, iar jurnaliștilor le revenea doar misiunea să valorifice în modul prestabilit resursele alocate. În noile condiții, jurnaliștii, deși din start au optat pentru o economie de piață, s-au dovedit inapți ei înșiși să activeze pe potriva pledoariilor lor. În asemenea circumstanțe jurnaliștii au putut face diferite opțiuni: una, dificilă, dar și onorabilă - să se adapteze la regulile economiei de piață și, înfruntând dificultățile inerente, să-și dobândească libertatea și independența nu doar economică, ci și politică, profesională. Alta, mai ușoară, mai ademenitoare, dar vicioasă și primejdioasă - să accepte vechile reguli de funcționare, sacrificând libertatea presei. Mass-media, în mare parte, au preferat la timpul respectiv cea de-a doua perspectivă. Un exemplu concludent în această opțiune a servit ziarul guvernamental *Moldova Suverană*. Acum câțiva ani această publicație și-a declarat independența față de fondatorul ei, Guvernul Republicii Moldova, pe motiv că acesta nu-și onora obligațiile sale financiare. În calitate de ziar independent *Moldova Suverană* a supraviețuit ceva mai mult de 24 de ore. Guvernul în acest răstimp a virat pe contul ziarului banii necesari și ziarul a renunțat la declarația de independență. Deși la timpul respectiv inițiativa ziarului a fost tratată de observatorii locali, între care și subsemnatul, ca un semnal al declanșării procesului de deetatizare a presei, ea, în esență, s-a dovedit a fi un gest banal de presiune asupra fondatorului.

În ultimul timp prezențele statului pe piața informațională s-au restrâns. Fenomenul dat, însă, a cuprins preponderent sectorul presei scrise naționale și locale. În același timp statul, în mare parte, continuă să mențină sub controlul său audiovizualul. Relevant în această ordine de idei este statutul unicului operator radio-tv la scară națională - al actualei Companii *Teledradio Moldova*. Această instituție, declarată prin Legea audiovizualului din octombrie 1995, art. 7(1), drept "publică", ar urma să fie, în conformitate cu art. I al aceluiași act normativ, "independentă în activitatea de creație" și să reflecte "interesele tuturor păturilor sociale". În fapt, instituția în cauză, fiind fidelă, în teme, calificativului "de stat" din titulatura sa, profesează indiscret partizanatul politic. Compania de Stat *Teledradio Moldova*, cu excepția, poate, a perioadei 1992-1996, când radiodifuziunea națională

a încercat temerar să practice un jurnalism echidistant, a consimțit tacit vasalizarea sa de către partidul sau alianțele politice ajunse la putere.

Faptele prezentate, în opinia noastră, demonstrează că puterea de la noi, chiar și atunci când este instituționalizată în urma alegerilor democratice, este tentată să fie actor activ în câmpul comunicațional. Mijloacele de comunicare de stat din Moldova, deși sunt finanțate din banii publici, se află în serviciul puterii. Ele, în ultimă instanță, constituie exponentul forței politice care la moment deține puterea. Altfel spus, banii publici sunt folosiți de către un anume partid pentru a-și promova propriile interese chiar și atunci când suportul lui social este extins sau pretins extins. Din această perspectivă mijloacele de informare de stat nu stimulează libertatea exprimării, a opiniei și cuvântului. Motiv care ne îndeamnă să le tratăm ca o practică mediatică falimentară. O notă similară și din considerente asemănătoare acordăm presei de partid sau celei pretins libere sau independente care profesează mercenariatul politic.

Presa de partid constituie o constantă în câmpul mediatic din Moldova. Ea a fost caracteristică atât perioadei totalitariste, cât și celei de tranziție spre democrație. Schimbările survenite la începuturile aa.90, deși i-au imprimat unele motive noi, nu i-au modificat esențele. În context ne vom referi la două evenimente, în opinia noastră, relevante. Primul l-a constituit lansarea ziarului *Glasul*, celălalt - editarea altui ziar - *Țara*, până nu demult publicație a Partidului Popular Creștin Democrat din Moldova. Aceste evenimente mediatice, pe de o parte, au semnalat apusul dominației unui partid - a celui comunist - în domeniul mass-media, iar, pe de alta - au întrunit însemnele evoluției ambivalente a presei scrise naționale. Ziarul *Glasul* la acea oră putea fi caracterizat în acest sens drept reper potențial al pluralismului în presa din Moldova. *Țara*, după cum aveam să ne convingem ulterior, a consemnat începuturile pluripartitismului presei sau ale presei pluripartite. În primul caz, intuim intenția de edificare a unei prese ce-ar reflecta întregul spectru de opinii existent în societate, ce-ar da curs libertății de exprimare și abordării imparțiale a aranjamentelor sociale și de altă natură. În cazul al doilea, se anunța libertatea formațiunilor politice eterogene din punct de vedere doctrinar de a se manifesta pe tărâmul mass-media. La acea oră ambele tendințe erau potrivite. Statul-partid totalitarist anterior, absorbind cu desăvârșire societatea civilă, a pus stăpânire deplină asupra comunicării mediatice imprimându-i un caracter ideologic unicolor. Libertatea presei a devenit în felul acesta hârtia de turnesol pentru tranziția de la totalitarism la democrație, o expresie a opoziției dintre stat și societatea civilă pe cale de edificare.

Evoluțiile ulterioare ale presei scrise de la noi au arătat că dintre cele două tendințe ce se prefirau în debutul implementării valorilor democrației preponderentă s-a dovedit a fi dezvoltarea mijloacelor de informare în baza principiului pluripartitismului.

Creșterea numerică fără precedent a formațiunilor politice (în prima jumătate a aa.90 totalul lor depășise cifra de 50, către finele secolului trecut numărul lor s-a redus până la 26) a fost

însoțită de proliferarea presei de partid. Mai fiecare asociere politică considera drept angajament editarea unui ziar. Activitatea editorială a partidelor este pe cât de perseverentă, pe atât și de instabilă. Curba ei e în creștere în ajunul și pe parcursul campaniilor electorale. Alegerile parlamentare din februarie 2001 au relevat încă o dată acest fapt. Intensitatea interesului față de presă scade, însă, brusc imediat după consumarea scrutinului. Excepție fac, de regulă, doar acele partide care au depășit baremul stabilit de legislația electorală în vigoare. Efemeritatea multor publicații de partid, precum și indisciplina editorilor în respectarea legii despre depozitul legal de tipăritură fac practic imposibilă estimarea statistică deplină a acestui strat de presă scrisă. Datele de care dispunem ne permit, deci, cu aproximație să evaluăm prezențele ziarelor de partid pe piața informațională de la noi. Acestea ne sugerează că publicațiile de partid constituie în jurul la 40 la sută din numărul total de tipărituri relativ stabile. Acest cuantum, deși, repet, nu reflectă cu exactitate parametrii cantitativi ai presei de partid, oricum îl considerăm extrem de mare, dacă luăm în calcul prezența încă masivă a statului pe piața mass-media.

Presa de partid ca fenomen mediatic reprezintă cu brio jurnalismul doctrinar și, din această perspectivă, constituie, în opinia noastră, ca și presa de stat, o practică mediatică falimentară. Falimentară căci contravine esențelor jurnalismului liber circumscris în spațiul public comunicațional. "Puterea presei, scria în anul 1972 Theodore White, e primordială. Ea stabilește ordinea de zi a discuțiilor publice". Or, anume discuțiile publice pe marginea chestiunilor publice reprezintă una dintre valențele definitorii ale spațiului public comunicațional. Presa de partid, în general, ziarele editate de diverse formațiuni politice de la noi, în particular, depășesc cadrul acestui spațiu. Filtrând informația, ele, în fond, pun pe agenda de zi problemele ce au conotații evidente de partid. În concluzie notăm, presa de partid în virtutea statutului și preocupărilor ei curente, în esență, este falimentară. Totodată practica mediatică locală oferă și unele exemple de altă natură, care pot fi catalogate în egală măsură ca revelatorii, dar și paradoxale.

Unul dintre acestea ar putea servi *Observatorul de Chișinău*. Ziarul a fost lansat în ajunul alegerilor parlamentare din 1994 de către Partidul Reformei. El a apărut un timp scurt - de la 16 noiembrie 1993 până la 15 martie 1994. Partidul Reformei, neavând suportul social suficient, a rămas în afara cursei electorale și curând a dispărut de pe arena politică. Odată cu el a dispărut de pe piața informațională ziarul *Observatorul de Chișinău*. Astfel, comportamentul partidului a fost unul obișnuit, deloc reformator. În schimb ținuta și consistența informațională a *Observatorului* au denotat că partidul și-a onorat cu brio propria denumire.

Revelația pe care a produs-o și care, consider, va fi remarcată în istoria modernă a mass-media din Moldova, a constat în faptul că *Observatorul* (poate și grație profesionalismului colaboratorilor lui, dorinței lor de a practica un jurnalism de bună calitate), a demonstrat o voință clară de a respecta dreptul cetățeanului la informație. Ziarul

de partid *Observatorul de Chișinău* a constituit, mai curând, o excepție, decât o regulă atunci când e vorba de presa de partid. Aceasta, în general, preferă să indice cum să gândească oamenii, în loc, după cum scria politologul Bernard C. Cohen în cartea sa *The press and Foreign Policy*, “de a le spune la ce trebuie să se gândească ei”.

Conștientizarea acestui fapt începe să vină și în Moldova. Unele formațiuni politice se detașează de propriile ediții periodice, oferindu-le dreptul de a funcționa în regim autonom. Vom aminti în context doar de ziarul PPCD *Țara*. E un gest care, în opinia noastră, fie că marchează înțelegerea că jurnalismul doctrinar e falimentar, fie e o tentativă nouă de a induce în eroare publicul. Evoluțiile ulterioare, cred, vor pune în evidență adevărata intenție.

Presa de stat și cea a partidelor circumscrisă puterii sau care funcționează în cadrul exclusiv al spațiului politic din Moldova au avut și au suficiente șanse să pună în umbră ziarele publice sau private. Numărul acestora în peisajul general informațional autohton e irelevant, iar comportamentul, în special, al celor de talie națională sau municipală, de regulă, poartă amprente partizanului politic. Acest fapt consemnează o altă practică mediatică falimentară dezvoltată în ultimul deceniu de presa scrisă locală. Excepție în acest sens pare să constituie presa scrisă privată locală reunită în Asociația presei independente. În același context am putea aminti (cu toate rezervele care se impun) de presa electronică privată (o serie de posturi de radio și tv au creat Asociația presei electronice – APEL), precum și de agențiile private de presă.

Comunicarea mediatică publică și privată autohtonă, neangrenată în sferile puterii, la moment reprezintă, totuși, mai mult o opțiune, decât o realitate semnificativă. Din această perspectivă ar putea fi tratate ziarele, *Jurnal de Chișinău*, mai proaspătul *Timpul*. Presupusele alegeri locale anticipate cu siguranță vor testa publicațiile amintite, confirmând sau infirmând supozițiile respective.

În ultimul timp mass-media de la noi își pierde treptat consistența informațională – practică mediatică, catalogată de noi, de asemenea ca fiind falimentară... Un om neavizat, răsfoind ziarele locale, își poate crea impresia că pe această palmă de pământ nu se întâmplă nimic sau aproape nimic. Adevărat, Chișinăul nu e Roma sau Paris. Moldova nu e Italia sau Franța. Oricum, și aici au loc evenimente, mai mari sau mai mici, care influențează viața noastră cotidiană. Ele, însă, nu-și găsesc reflectare complexă în mass-media. Inconsistența informațională a curmat interesul cititorului față de presa locală. Lipsa aproape totală a cotidianelor de talie națională și județeană (fapt ce denotă declinul profund al presei noastre scrise), reacțiile întârziate ale tipăriturilor existente la evenimentele curente, inserarea știrilor învechite, îngustarea fără temei a arealului geografic al noutăților (perimetrul Chișinăului) - acestea și alte cauze generează situația în care un număr tot mai mare de cititori încetează să mai considere ziarul ca o sursă de informare.

Penuria de informație din presa locală e secundată de distorsiunea ei. Transformarea mesajului gazetăresc în spectacol derivă atât din dorința de a servi constant

cititorului o informație care să-l distreze, să-l captiveze, cât și din tentația unor jurnaliști de a-și articula forțat propriile virtuți sau de a onora ostentativ comanda celor care plătesc. În consecință, suferă conținutul mesajului.

Marginalizarea știrilor locale, distorsionarea informației în funcție de simpatiile de partid și inspirația ziariștilor se produc la noi alături sau concomitent cu ceea ce am numi jurnalismul de birou. Animatorii acestui soi de gazetărie, făcând uz de Internet, preiau pagini întregi despre, de exemplu, președinți bărboși și fără de barbă, demnitari bătrâni și mai tineri etc, sporind astfel tirajul presei... străine. Străduințele lor sunt prețioase, dacă ținem cont că nu prea avem parte de ziarele europene și americane. Articolele animatorilor jurnalismului de birou, scrise într-o manieră elegantă, elevată, cu nițel umor și ironie sunt pe alocuri curioase, amuzante, spectaculoase, uneori poate utile. Abundența lor, însă, seamănă cu un mod deosebit de evadare din realitățile noastre crude sau cu o tentativă de a tempera spiritele, în opinia noastră, superpolitizate. Insist asupra acestui fapt, deoarece se face simțită tendința periculoasă de a sacrifica informarea coerentă, deplină, echidistantă despre realitățile curente în numele manipulării opiniei publice.

Mass-media reprezintă însemnul, barometrul sau indiciul evoluției sociale. Vom preciza că în acest caz contează nu numai parametrii lor cantitativi și calitativi, dar și finalitățile acțiunii acestora. Actualmente comunicarea mediatică din Moldova denotă două finalități. Prima indică predispoziția (benevolă sau impusă) a mass-media de a fi element al societății politice. Cea de-a doua pune în evidență intenția lor de a deveni component al societății civile. Deocamdată mass-media de la noi acordă preferință primei finalități. Vulnerabilitatea acesteia rezidă în faptul că astfel comunicarea mediatică este înregimentată în structurile puterii și, prin urmare, se manifestă ca un factor coercitiv în raporturile ei cu consumatorii de informație. Practica dată, în fond, contravine naturii mijloacelor de informare lansate în sec. al XVIII-lea sub flamurile libertății presei ca exponent al societății civile. Ea este firească doar pentru regimurile totalitariste în care presa e încorporată în sistemul de constrângere. Cuantumul și impactul social al mass-media autohtone focalizate asupra celei de-a doua finalități, repet, sunt încă ne semnificative. Oricum, considerăm că fâgașul acestui tip de presă e tocmai cel potrivit în condițiile societății moderne.

Valorizarea societății civile – parte inseparabilă a procesului de modernizare democratică a vieții sociale – presupune în mod implicit edificarea unui asemenea sistem al comunicării mediatice în care substanța principală să revină mijloacelor publice de informare, adică celor care prin natura lor vor avea în prim plan ființa umană în ipostaza ei de cetățean, actor social și politic. Altfel zis, democratizarea revindică o presă deetatizată, fără angajamente politice sau de partid, o presă pluralistă ce-ar cuprinde întregul spectru al societății civile, o presă care ar veghea și ar frustra puterea ori de câte ori aceasta va uita că ea nu se autoreprezintă, ci reprezintă societatea civilă.

Analize

Cine desparte publicul de propriile lui antene?

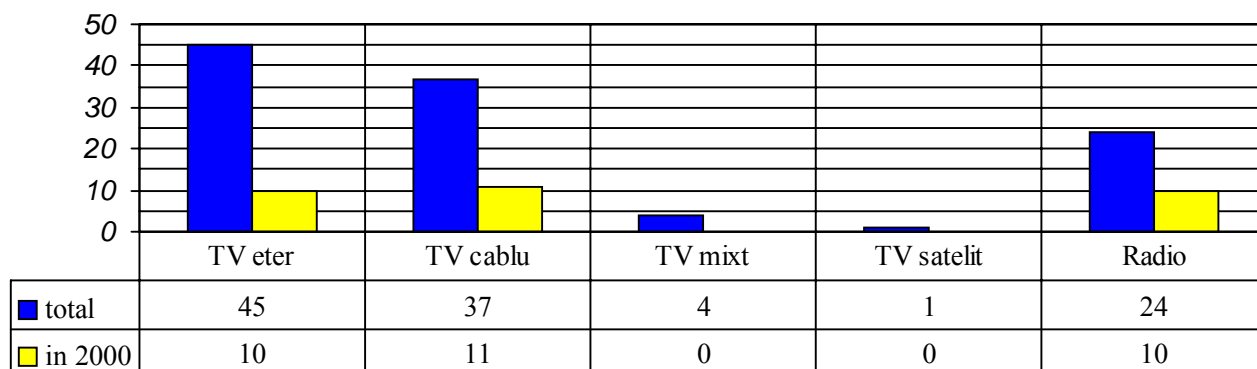
Victor OSIPOV, director executiv
Asociația Presei Electronice "APEL"
din Moldova

Pentru a nu lăsa să se perpetueze supozițiile generate de titlu, am să recunosc imediat în ce constă insinuarea voită a subsemnatului. Orice om montează în gospodăria sa o antenă pentru a capta semnale radio, în cazul nostru ne referim la programe radio-tv. Și e satisfăcut doar atunci când recepționează ceva apropiat sufletului și năzuințelor lui. Mai mult, un post de radio sau tv, care exprimă felul de a fi al publicului său, idei și credințe similare cu cele ale oamenilor, este un mijloc de realizare indirectă a dreptului la libera transmitere a opiniilor. Ei bine, dacă cineva dorește să exprime personal opinia sa – o poate face cel mai ușor tot prin intermediul postului de radio sau tv, din al cărui auditoriu face parte. Trimite o scrisoare, vine la emisiune, sesizează reporterii sau participă la discuție prin telefon. Cu alte cuvinte, emisiunile sunt cele care prin vibrația lor hertziană umplu cu esență spațiul dintre antene (de emisie sau recepție) și om. Numai în cadrul emisiunilor omul se poate regăsi, forma, manifesta. Și – cel mai important – are dreptul constituțional să ceară așa ceva. Mai ales de la posturile de radio și tv prin eter, indiferent de tipul proprietății asupra lor, căci toate utilizează frecvențe de emisie – un bun aparținând tuturor și oferit cu condiția de a satisface diversele interese ale publicului. Semnul de întrebare pe care l-am pus, într-un fel, pe spațiul dintre public și propriile lui antene se adresează tocmai conținutului, programelor difuzate pe piața audiovizuală din Moldova. Paradoxal, în republica noastră, cu cât crește numărul de emisiuni difuzate, cu atât mai puțin omul obișnuit poate participa la schimbul de informații. Iată că cineva desparte publicul de propriile lui antene prin înșeși programele emise și captate în acest spațiu. Cum? Foarte simplu – oferind programe produse în spații foarte îndepărtate de realitatea și de omul din Moldova – produse străine, care se substituie celor autohtone, așteptate de public.

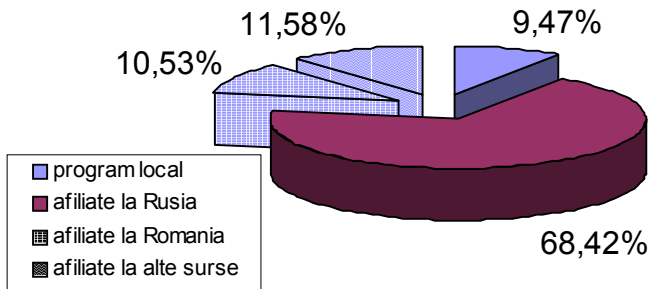
Ultimii ani au trecut fără a înregistra procese noi în presa electronică din Moldova. S-a putut constata un fel de

păstrare a trendului în dezvoltarea pieței radio și tv. Elementele acestei continuități sunt, totuși, interesante? Anul 2000 a fost ultimul an plin de activitate pentru componența precedentă a Consiliului Coordonator al Audiovizualului (CCA). În Moldova nu se aplică principiul de înlocuire treptată a membrilor autorității de reglementare în domeniul radioteleviziunii, cum este în Franța, de exemplu. Către cel de-al 4-lea an de mandat era absolut clar că CCA nu mai este capabil să adopte o nouă manieră în reglementare a domeniului. Dimpotrivă, capacitatea morală, tehnică și profesională de funcționare a acestei autorități, a permis aprofundarea contradicțiilor vechi. Ea și-a etalat în continuare lipsa de competență, de fermitate și de respect pentru interesul public. Tânăra piață a audiovizualului a sesizat perpetuarea vidului de autoritate și s-a dezvoltat în continuare pe principii preponderent mercantile. În condițiile de criză economică și de luptă acerbă pentru "acumularea inițială" a capitalului, agenții din domeniul audiovizual s-au condus de "reguli de joc" nescrise în Legea Audiovizualului. Astfel, criza de inteligență în coordonarea domeniului s-a aprofundat, iar agenții comerciali, majoritatea afiliați rețelelor străine de radio și tv, au perseverat în exploatarea spațiului info-cultural intern, oferindu-i în schimb prea puțin sau chiar nimic în expresie de emisiuni locale. Se poate vorbi, deci, despre doi factori de bază pentru situația radioteleviziunii din Moldova: criza autorității legale și expansiunea brutală a intereselor comerciale.

Dar dincolo de ceea ce conturează trendurile, unele efecte ale acestora, directe sau indirecte, au produs și evenimente noi. Pentru prima dată societatea civilă a avut reacții publice ferme și chiar a apelat la justiție pentru a se apăra de excesul posturilor rusești în circuitul info-cultural local. Este interesant să constatăm și comportamentul autorităților de Stat, și pe cel al CCA, precum și să observăm unele modificări ale indicatorilor, ce reflectă dimensiunea și ascensiunea sectorului privat de radio și tv. Unele studii succinte de caz și comentarii ale observatorilor vor completa imaginea, pe care radioteleviziunea privată din Moldova a avut-o în ultimii doi ani.

Licențe de emisie (total și pentru 2000)

Utilizarea canalelor (frecvențelor) de către difuzorii privați în a.2000

Eliberarea Licențelor de emisie Unii indicatori cantitativi

Primele Licențe de emisie pentru sectorul privat au fost eliberate oficial în Republica Moldova în anii 1995-1997. De aceea, în ultimul timp CCA a avut în sfera acestei preocupări două direcții de activitate: eliberarea unor Licențe noi și prelungirea Licențelor ajunse în faza expirării. Conform Registrului Titularilor de Licențe, actualizat la 20 noiembrie 2000 (ultimul făcut public de CCA), pe parcursul anului s-au eliberat și reînnoit 31 Licențe de emisie. Totalul Licențelor valabile la momentul era de 111, dintre care: 45 – pentru tv prin eter; 37 – pentru tv prin cablu; 4 – pentru tv mixte (eter și cablu); 1 – pentru tv prin satelit; 24 – pentru radio.

Este de remarcat faptul că CCA a intensificat distribuirea de frecvențe, pe măsură ce se apropia de sfârșitul mandatului său, ceea ce denotă interesul crescând față de această ocupație. Concursurile pentru obținerea licențelor au căpătat o alură formală. Criteriile inițiale de selectare a învingătorilor au fost ignorate, iar deciziile s-au bazat aproape exclusiv pe mecanismul simplu al votării. Procesul de eliberare a licențelor de emisie s-a banalizat și mai mult, evidențiind imperfecțiunile legii și lipsa unei Concepții generale de dezvoltare a domeniului, a cărei elaborare era una din obligațiunile CCA.

Câteva observații asupra unor cazuri tip. Radio *Polidisc* a primit pe numele său la 29 februarie, 2000, o Licență de emisie suplimentară – adică o frecvență suplimentară – în municipiul Chișinău. La acel moment *Polidisc* avea aici 2 frecvențe, la care s-a mai adăugat una – toate 3 frecvențe fiind în bandă FM. De ce un singur post de radio are nevoie de 3 frecvențe în aceeași bandă și în același oraș? Și cât de corect este oare acest lucru față de alții doritori de a crea posturi de radio noi pentru comunitatea respectivă? Ei bine, doar o singură frecvență, cea mai neavantajată, e folosită de Radio *Polidisc* pentru difuzarea integrală a propriului program. Cea de-a doua este de multă vreme utilizată pentru a retransmite canalul de la Moscova *Russkoe Radio*. CCA a condamnat public în repetate rânduri acest lucru. După care, același CCA a oferit o a treia frecvență, prin care *Polidisc* retransmite acum încă un canal de la Moscova – Radio Monte Carlo. Este o dovadă clară a unei politici de favoritism, de dublu standard și de ignoranță față de interesul public, promovată de CCA. Desigur, imperfecțiunea prevederilor legale cu privire la eliberarea licențelor lasă loc suficient pentru promovarea de către burocrați a intereselor de grup în defavoarea dezvoltării normale a pieței audiovizuale din Moldova. La 24 octombrie, 2000, când vechile licențe ale *Polidiscului* expiraseră, CCA le-a reînnoit pe încă trei ani. Problema utilizării adecvate a

frecvențelor de către respectul agent nu s-a pus nici o clipă la modul serios.

Aceeași procedură de reînnoire a Licențelor expirate a compromis și mai mult imaginea CCA în cazul *Radio d'Or-Avtoradio*. În vara anului 2000, tocmai când urma să reînnoiască Licența, *Radio d'Or* a decis să abandoneze propriul program și să treacă la retransmiterea postului *Avtoradio* de la Moscova. Acest fapt nu fusese tranșat din timp cu Consiliul și el a avut o reacție dură – a retras Licența de emisie a postului *Radio d'Or*.

În același timp, CCA a suspendat și Licența de emisie, eliberată la 25 aprilie, 2000, postului *Radio Vox*, care în realitate retransmitea neautorizat *Radio Maximum* – tot de la Moscova. Scandalul a izbucnit cu putere și a făcut turul presei de la Chișinău. Se părea că, în sfârșit, Autoritatea de Reglementare a Audiovizualului din Moldova începe să acționeze ferm. În scurt timp toată lumea s-a putut convinge de contrariu – CCA a renunțat ca prin miracol la propriile decizii și a lăsat cei doi agenți să facă ce vor.

În anul 2000 și-a reînnoit Licența de emisie și postul de radio *Micul Samaritean*, un post fondat de exponenți ai creștinismului evanghelist din SUA. Este cea mai extinsă rețea terestră de radio privat în Republica Moldova, lucru adesea criticat de reprezentanții Bisericii Ortodoxe – confesiunea oficială, împărțită de majoritatea absolută a populației. *Micul Samaritean* deține cel puțin 11 frecvențe în banda FM, potențial dobândit și prin stabilirea unei relații speciale cu CCA. Fostul președinte al Consiliului a beneficiat de invitația *Micului Samaritean* de a efectua o vizită privată în SUA, prilej cu care s-a sperat la preluarea unor experiențe americane avansate în domeniul audiovizualului. Singurul rezultat evident al acestor vizite este, deocamdată, propagarea în învățăturilor evanghelice în Moldova printr-un număr tot mai mare de frecvențe radio.

Șirul de fenomene ciudate în “epopeea licențelor”, a adus două evenimente noi. S-au oferit două Licențe de Emisie, care anunțau apariții fără precedent. Info Radio s-a anunțat ca un post, al cărui format presupune cel mai intens debit de știri și emisiuni analitice pe piața radio din Chișinău. *Stil-TV* era semnificativ prin aceea că, pentru prima oară CCA a oferit unui agent privat o rețea națională de 8 frecvențe cu puteri între 1 și 20 kWt, iar un grup financiar local a promis o investiție serioasă în domeniu.

Cele două noutăți, însă, ambele s-au spart. În octombrie, 2001, *Info Radio* s-a substituit și el prin postul rusesc *Āho Moskvī*, cu aprobarea noii deja componente a CCA. Iar *Stil-TV*, pentru că a rămas o promisiune nerealizată de patronii săi, e privat de licență.

Conținutul ofertei audiovizuale

Problema de bază, care ține de circuitul info-cultural în spațiul audiovizual din Republica Moldova, este criza și devaforizarea producătorului local. Consecința cea mai nefastă a acestei probleme, constă în faptul că publicul are o posibilitate extrem de redusă de a obține informația locală și națională de la surse de alternativă - posturi autohtone de radio și tv. În schimb, publicul este pus în situația de a audia posturi de radio și a viziona programe de televiziune,

transmise din afara țării – cele mai multe avându-și originea la Moscova. Acest tip de ofertă s-a multiplicat și s-a extins teritorial foarte mult în anii 1997-2001 cu acordul tacit sau explicit al CCA și al autorităților de stat din Moldova. Deși Legea Audiovizualului consacră interesul public, ca pe un criteriu de bază pentru dezvoltarea sectorului, el este ignorat la luarea deciziilor reale, atât ale celor privind eliberarea licențelor, cât și ale celor privind taxele ș.a.

Din punct de vedere statistic se poate spune că în domeniul radio și tv prin eter, sub aspectul originii programelor, oferta audiovizuală are la sfârșitul anului 2001 următoarea structură: pe 65 de canale (frecvențe) se retransmit preponderent programe de la Moscova; pe 10 – din România; pe 11 – din alte surse de programe; și doar 9 au conținut preponderent local.

O analiză a conținutului programelor, a ofertei generale de produse audiovizuale, n-a efectuat-o nimeni din lipsă de fonduri și de interes. Unii comentatori independenți atenționează, însă, asupra pericolului pe care îl reprezintă pentru Moldova faptul, că auditoriul este dat “în chirie” rețelelor puternice de radio și tv de la Moscova. Dreptul cetățenilor moldoveni la informație este puternic periclitat în sectorul audiovizual al mass-media. Oamenii cunosc mult mai bine realitățile din Rusia, decât din propria țară și din comunitățile locale. Majoritatea teritoriilor beneficiază de un singur post de televiziune și de un singur post de radio – cele controlate de stat. Prezența canalelor rusești, publice și private numără de la 2 la 6 posturi în fiecare localitate și este în creștere continuă.

Dacă elementul informațional local are o prezență atât de restrânsă pe piața mediatică din Moldova, atunci despre elementul cultural și cel educativ nici nu prea avem ce spune, pentru că e aproape lipsă. Singura noutate în materie de programe televizate a fost lansarea în 2000 a jocului BINGO – loteria telemanică a țărilor sărace și subdezvoltate. Faptul că el a apărut mai întâi la *TVM*, pretinsă instituție publică, exprimă invazia absolută a mercantilismului în audiovizualul de la noi.

Lider pe piața de producere a emisiunilor radio poate fi considerat postul *Antena “C”* – post fondat de Primăria municipiului Chișinău și difuzat, inclusiv, în orașele Bălți și Căușeni. În medie, însă, posturile private de radio și tv, produc emisiuni puține și de o calitate sub nivelul mediu. Este de menționat, totuși, că posturile locale se preocupă de producere și că participă chiar la diferite concursuri cu emisiunile lor. Acest fapt arată că interesul de a produce programe proprii există și se va manifesta atunci, când condițiile vor stimula

acest lucru, eliminând concurența inegală dintre difuzorii, care își produc singuri programul și cei, care retransmit programe străine.

Audiovizualul privat și situația economică din Moldova

Lipsa unei Concepții de dezvoltare a audiovizualului a condus la dezvoltarea disproporționată și ilogică a sectorului. Rațiunile de tip economic, la fel ca și altele, au fost ignorate, deși procedura de eliberare a Licențelor de emisie prevede luarea lor în calcul. Numărul posturilor de radio și televiziune indică o hiperaglomerare în Chișinău, în raport cu piața de reclame – principala sursă de venituri legale. Situația economică precară din Moldova face ca oferta de investiții publicitare să fie mică, iar în zonele mai îndepărtate de centrele economice, practic, inexistentă.

După cum s-a văzut la compartimentul legat de eliberarea licențelor, în Moldova sunt autorizate mult mai multe posturi tv decât posturi radio, deși acestea din urmă necesită investiții mai puține și au costuri operaționale mai reduse. Ca rezultat, majoritatea absolută a posturilor locale de televiziune au o dotare tehnică extrem de limitată și învechită. Capacitatea lor de producere este foarte scăzută, ceea ce compromite atractivitatea programelor pentru furnizorii de reclame. Criza economică este factorul principal, care a constrâns proprietarii stațiilor de radio și tv să caute soluții de rentabilizare a întreprinderilor. Una dintre aceste soluții s-a și transformat într-un flagel pentru circuitul informațional autohton – agenții locali au ales, ca fiind mai ieftină, retransmiterea programelor produse de posturi străine.

Aceeași criză de resurse face să lipsească de pe piața audiovizualului mecanismele indispensabile activităților economice și concurenței dintre posturile radio și tv. Și anul 2001 a trecut fără să apară servicii de stabilire curentă a rating-ului și a structurilor de audiență. Din păcate, nu există date despre dimensiunea pieței publicitare, volumul veniturilor și cel al investițiilor, nici studii care să dezvăluie condițiile economice precise în care funcționează întreprinderile de presă audiovizuală. De aceea, aprecierile experților sub acest aspect sunt, de obicei, generale și au o utilitate practică limitată.

Spațiul informațional alocat posturilor de radio comerciale este mutilat de calapoade rusești

Vasile BOTNARU,
director-executiv *Basa-press*

Noile posturi de radio care au apărut de curând pe piața distractiv-informațională din Chișinău probează tendința de mulare a spațiului informațional din R. Moldova pe calapoade rusești.

Valorile promovate de aceste posturi, unele certe, altele de o probitate mai mult decât îndoielnică, sunt împrumutate fără scrupule în condițiile permissive pe care le stipulează legislația națională din domeniu. Pentru că deținătorii locali de licențe nu sunt obligați de Legea audiovizualului să asigure o cotă obligatorie de emisie proprie, managerii preferă să retransmită posturi rusești de mare audiență,

adunând cu eforturi minime “frișca”, adică banii proveniți din publicitatea suprapusă peste segmentele de reclamă ale postului retransmis.

Cea mai recentă “achiziție” adusă la Chișinău se numește cât se poate de relevant - *Eho Moskvi*, adică *Ecoul Moscovei*. Acest post de radio, prețuit de auditoriul rafinat din Rusia, a dezlucuit însă cu desăvârșire postul local *Inforadio*, unul din puținele posturi de la Chișinău care se ambiționase să fie unul local, fără împrumuturi străine. Era postul de radio care difuza, la fiecare sfert de oră, buletine informaționale în limbile română și rusă asigurând astfel bilingvismul real pentru care pledează președintele Voronin. În cele din urmă, acest post de radio a renunțat la autonomia costisitoare și a preluat metoda tartinei. Pe frecvența 102.7 auzim până și ora exactă a Moscovei.

În consecință încă o frecvență FM din diapazonul destul de limitat de care dispune statul Republica Moldova a fost alocat pentru fluxul informațional provenit din Rusia. Încă un post de radio îl familiarizează pe ascultătorul de la Chișinău cu prognozele meteo valabile pentru regiunea Moscova, cu opțiunile liderilor de opinie din Rusia, cu problemele de actualitate cu care se confruntă autoritățile de la Moscova, cu noile cărți pe care nu le pot citi moldovenii, cu tendințele muzicale din Rusia, etc.

De altfel, un post de radio de la Chișinău are tupeul să-i anunțe pe ascultătorii din capitala Moldovei chiar și despre ambuteiajele de pe străzile Moscovei și riscurile de circulație.

Cea mai excentrică sau exotică din recente achiziții pare să fie totuși postul de radio *Chanson*, pe care Consiliul Coordonator al Audiovizualului l-a acceptat, probabil, pentru că avea senzația greșită ca acesta își va axa coloana sonoră pe chansonul franțuzesc.

În realitate, însă, a fost licențiată preluarea în totalitate a unui post de radio bazat pe folclorul muzical al pușcăriașilor. Experți locali consideră că este vorba de un post de radio al cărui osatură estetică le face un mare deserviciu nu numai autorităților oficiale de la Chișinău, preocupate de compromiterea valorilor autentice, dar și rușilor “adevărați” care riscă să fie eclipsați de mesagerii tatuati cu voci dogite. “Într-o diversitate democratică din Rusia își are locul firesc și acest gen de (sub)cultură, dar de ce trebuie să-l plantăm neaparat la noi, unde și așa suntem martori ai interminabilelor “reglări de conturi”, iar “hoții în lege” pretind locuri alături de marii înaintași ai neamului”, se întrebă profesorii de la facultatea de jurnalism, puși în situația să le explice studenților mecanismele de funcționare a presei electronice de la noi.

Câțiva membri ai CCA, care au recunoscut că au votat cu ochii închiși acordarea frecvenței pentru radio *Chanson*, regretă că “au scăpat în casă pisica puricoasă”, dar nu mai pot da înapoi. Ei spun că o eventuală modalitate de anihilare a posturilor de radio, care oferă un mesaj agresiv, ar fi fost perceperea unor “taxe de acces” și “taxe de retransmitere” cu valoare variabilă. Aceste taxe urmau să încurajeze posturile ce contribuie la promovarea valorilor societății civile și dimpotrivă, să descurajeze non-valorile, comercializarea excesivă.

Analize

Aceste taxe, aprobate de Parlament cu titlu de amendament la Legea audiovizualului, se pare că au fost respinse însă de președinție și nu au șanse să fie puse în aplicare.

Prin urmare, în opinia membrilor CCA, piața, consumatorul, va decide dacă “ciupercile de apariție recentă” sunt comestibile sau dimpotrivă, toxice.

Noul CCA readuce de fapt în actualitate vechea discuție despre discernământul autorităților care împart, cu dărnicie de copii risipitori, puținele frecvențe de care dispune, fără să ceară în schimb onorarea unor sarcini civice, naționale. Managerii de presă care renunță (forțați de mediul concurențial) la emisiunile locale în limba de stat în favoarea posturilor moscovite nu au cum să-l ajute pe președintele Voronin să instituie bilingvismul real despre care i-a vorbit la Moscova președintelui Putin. Bilingvismul care, potrivit președintelui Voronin, presupune ca vorbitorii de rusă să cunoască limba oficială a Republicii Moldova în măsura în care moldovenii vorbesc rusa. Dincolo de aceasta preocupare mai există una, care ține de suveranitate și independență, deziderate invocate de autoritățile comuniste cu orice ocazie.

Posturile de radio, care de la prima oră și până la miezul nopții îl familiarizează pe ascultătorul de la Chișinău cu acțiunile primarului de Moscova, Iuri Lujkov, cu prognozele meteo și cele politice în care funcționează administrația sa, nicidecum nu pot fi considerate “tovarășe de luptă” ale puterii de la Chișinău, care declară că vrea să construiască un stat puternic, bazat pe gândire patriotică, neafectată de inflexiuni pro-libaneze, pro-kualalumpurieni, sau pro-coastadefildeş.

Din întâmplare însă aceste posturi de radio cultivă, cu sau fără voie, spiritul de apartenență al ascultătorilor de la Chișinău la spațiul informațional, și nu numai, al Federației Ruse, ceea ce nu este tocmai condamnabil din punctul de vedere al guvernării de astăzi. Prin urmare, rațiunile comerciale care guvernează pe piața audiovizuală ar putea avea fund dublu.

Nota red.: subsemnând la cele spuse de *BASA-press*, ar fi de precizat că nu “rațiunile comerciale” determină eliminarea de pe piața informațională a posturilor de radio ce emit în limba română, ci, dimpotrivă, o ocultă politică de plasare a publicității, care ocolește în mod deliberat și discriminatoriu posturile locale. Cine a instituit și finanțează masiv și conspirativ, monopolul presei electronice ruse pe teritoriul RM, amenințând securitatea statului aflată în grija comuniștilor, și de ce tace garantul Constituției noastre, perspicacele președinte Voronin, aceste întrebări vor constitui obiectul unei investigații speciale.

Presă scrisă din Republica Moldova între presiunea ideologicului și imperativul profesionalismului

Constantin CHEIANU

Un străin care a cunoscut Republica Moldova cu cinci-zece ani în urmă ar citi ziarele moldovenești de astăzi cu o senzație acută de “deja vu”. Ideologia, problematica, modul de abordare și tonul au rămas în mare parte neschimbate, în ciuda transformărilor ce au survenit în ultimii ani. Tot astfel cum rămân de neînvinși ideosincraziile și intoleranța dintre publicațiile și jurnaliștii ce împărtășesc puncte de vedere diferite asupra viitorului țării, dar, paradoxal, și a trecutului ei.

Context politic și economic

Deși a efectuat reformele politice și a adoptat noua constituție cam în aceeași perioadă ca și alte state central și est-europene, Republica Moldova continuă și astăzi, la zece ani de la adoptarea Declarației de independență, când alte țări se preocupă în principal de probleme economice, să fie profund zguduită de politic. Guvernările de până acum nu au fost capabile să facă față la trei dintre provocările de bază ale suveranității statale: problema identității naționale, societatea moldovenească și clasa politică fiind în continuare divizate pe criteriul apropierii, până la o posibilă unificare, cu România, și acela al dezvoltării independente. A doua restanță este cea a integrității teritoriale. Moldova este din anul 1992 un stat divizat, având o regiune – Transnistria – care *de facto* există într-un regim de autonomie totală, chiar dacă lucrul acesta nu este fixat și *de jure*. Găgăuzia, o altă regiune cu tendințe secesioniste accentuate, dorește la rândul său să obțină un astfel de statut.

În sfârșit, a treia problemă este cea a concilierii etnice, circa 35% din populația țării aparține altor etnii decât cea moldovenească (română), între cele două comunități perpetuându-se o tensiune latentă.

Republica Moldova a avut un start bun la începutul și mijlocul anilor 90, în unele domenii chiar mai bun decât alte state din regiune (privatizarea sistemului bancar și a pământului, de pildă, evoluția valutei naționale etc.). Dar ezitățile pe alte direcții, asociate cu ignorarea problemelor sociale și generalizarea fenomenelor de corupție au condus la o criză economică profundă și la pauperizarea a circa 70% din populația țării.

Prestația mass-media

Din punctul de vedere al ideologiei împărtășite, al modului în care tratează dezvoltarea țării și soluționarea celor trei

probleme evidențiate mai sus (identitatea etnică și statală, relațiile cu Transnistria și problema minorităților) presa scrisă din Moldova se divizează în trei categorii: (1) pro-românească, al cărei obiectiv de bază este integrarea cât mai strânsă cu România pe toate planurile; (2) pro-independență, care optează pentru o construcție statală independentă și (3) pro-rusă (în special publicațiile de limbă rusă), care, așa cum bine se subînțelege, este favorabilă integrării cât mai largi și mai adânci cu Rusia. Promovate într-un spirit mai radical, ori mai moderat, aceste abordări caracterizează întreaga presă de la noi și orice ziar este analizat și apreciat în primul rând din acest unghi de vedere. Poziționarea pe eșichierul politic nu exprimă la noi atât un program politico-economic, cât mai ales una din cele trei opțiuni de mai sus: “dreapta” în Moldova înseamnă pro-România, “centrul” - pro-independență și “stânga” – pro-Rusia.

Atât presa pro-rusă, cea pro-independență, cât și cea pro-română abordează și promovează punctul lor de vedere într-un chip radical, intransigent, dând glas într-un fel unui anume radicalism acumulat în societate, dar și instigându-l totodată. Un radicalism, care se îndreaptă de multe ori tocmai împotriva celor ce îl ațîță. Pentru ziariștii pro-români tot ce vine de peste Prut este privit în culori roze și, dimpotrivă, tot ce vine din Rusia, este suspectat de intenții nu chiar bune, tot astfel cum pentru presa pro-rusă și o bună parte din cea pro-independență România reprezintă cam ceea ce era Rusia pentru președintele Reagan, adică, “un imperiu al răului”. Și dacă în anumite probleme presa pro-independență și cea pro-rusă admit poziții conciliante, nici una dintre ele nu acceptă concilierea cu presa pro-română, cum, de altfel nu o agreează nici aceasta din urmă. Așa se face că forțele politice aflate oarecum în afara acestor tendințe și care au promovat soluțiile de compromis, la fel ca și publicațiile care le-au reprezentat, nu au avut și, deocamdată, nu prea au succes în viața politică din Moldova, fenomen obiectiv, dacă ne gândim la “radicalizarea” diferențelor pe planul calității vieții a diferitelor straturi sociale.

E cu totul altul modul în care tratează presa scrisă din Moldova problemele economice și aspectele integrării internaționale. Marea lor majoritate, indiferent de opțiunea ideologică, împărtășesc în general un program mai mult sau mai puțin liberal: nici o forță nu concepe revenirea la comunism, toate sunt pentru democrație, pentru economia de piață, pentru privatizare, pentru integrare europeană, pentru păstrarea relațiilor cu Rusia și C.S.I., diferă doar ritmurile, căile, formele. Or, această comunitate de vederi pe plan economic nu este nicicum în măsură să le ajute să găsească niște punți de conciliere și pe plan politic.

În ce mod acest “război ideologic” din presa noastră reflectă starea de spirit și preocupările societății moldovenești? Paradoxal, în condițiile în care 70% din populația Moldovei are de suferit grav din cauza acțiunilor economice din ultimii ani, 70% din preocupările ziarelor țin de politic. Este ignorat până și faptul că oamenii nu pot procura ziare din cauza acelorași factori economici, adică a sărăciei. Conform ultimului sondaj de opinie efectuat de Centrul “Civis” la comanda Institutului de Politici Publice presa scrisă de la noi este citită, nesistematic, de circa 30% din cei chestionați.

Toate sondajele efectuate în ultimii ani denotă că preocupările de bază ale societății moldovenești sunt sărăcia, criminalitatea, corupția și că cetățeanul nu vede o legătură directă între aceste necazuri ale țării și ale sale cu opțiunea pentru Rusia, pentru România, ori pentru independență.

Impactul presei scrise

Moștenirea totalitaristă cu care luptă până în prezent presa scrisă de la noi, se face simțită uneori tocmai în prestația ei. După ce că în timpul regimului comunist ziaristi au suportat efectele cenzurii ideologice, iată-i astăzi chiar ei exercitând o presiune ideologică formidabilă asupra cititorilor.

Un alt stereotip care își trage rădăcinile din totalitarism, dar care s-a consolidat în anii de emancipare națională, este și modul în care este înțeles rolul presei. La 1989 aceasta a jucat un rol important în dezvăluirea adevărului istoric și a avut un impact educațional, didactic, propagandistic în sensul bun al cuvântului remarcabil, dar din păcate, acest mod de a interpreta rolul său a continuat să fie promovat de-a lungul a 10-12 ani aproape fără nici o ajustare, în ciuda schimbărilor radicale care s-au produs. S-a pornit mereu de la ideea că una din urgențele majore este educarea poporului în spirit național, dar între timp poporul a fost invadat de atâtea alte urgențe: războiul din Transnistria, privatizarea, epopeea bonurilor patrimoniale, sărăcia, corupția etc., etc. Or, presa noastră s-a referit oarecum în treacăt la toate aceste probleme, sau le-a reflectat în mod unilateral fiind mai ales preocupată să-l educe pe omul nostru în spirit pro-românesc, pro-rusesc, ori “independentist”. Nu ne amintim nici o campanie ori un scandal de proporții în presa noastră legat de corupție, trafic de influență, trafic de femei, crimă organizată etc., în schimb nu ne lipsesc “bombele” legate de tot felul de “simboluri naționale”. Niciodată un demnitar corupt care împărtășește idealurile pro-independență, de pildă, nu a fost vizat de presa de aceeași culoare, tot astfel cum patrioții pro-români corupți au fost menajați (cu foarte rare excepții) de presa pro-românească.

Evident publicațiile noastre nu ignoră cu totul așteptările și preocupările cetățeanului. Ziarele scriu și scriu mult despre sărăcie, crime, corupție, dar e vorba de o abordare oarecum “heirupistă”, “prindehoțistă”. Edițiile noastre se rezumă la semnalarea și condamnarea fenomenelor vizate, nu există o preocupare constantă, coerentă pentru un fenomen care odată semnalat, trebuie urmărit în evoluția și dezvoltarea lui.

În plus, reacția publicațiilor noastre la diverse fenomene și evenimente este de multe ori întârziată. S-a întâmplat să cunoaștem adevăratele proporții ale unui fenomen din societatea noastră prin intermediul unor rapoarte ale organismelor și organizațiilor internaționale (de pildă acelea privind migrația, sărăcia, corupția, cota salariului în raport cu alte țări, ori traficul de femei) și abia după aceea să găsim și în ziarele noastre o preocupare mai susținută pentru aceste subiecte. Cele mai pertinente și mai exacte articole, însă, pe aceste teme au fost scrise oricum de ziaristi străini. Acest lucru denotă faptul că ziarele noastre nu cunosc (ori ignoră) realitățile din propria țară, precum și pe cititorul de aici.

Presa din Moldova tinde mai ales să influențeze și să manipuleze, decât să informeze, ea militează pentru diverse cauze în loc să prezinte obiectiv cauzele tuturor, ea bate alarma în loc să investigheze, ea interpretează faptele în loc să le dezvăluie. Din acest punct de vedere ea reprezintă în marea ei majoritate ceea ce numeam pe timpuri “o presă tendențioasă”.

Mai există însă un factor al impactului redus al organelor de informare în masă. Conform aceluiași sondaj “Civis”, mass-media se situează pe locul trei în topul instituțiilor de la noi în care cetățeanul are încredere (după Biserică și Președinte). Pe de altă parte, însă, această apreciere nu este alimentată la cetățeanul nostru și de încrederea în posibilitățile mass media de a schimba lucrurile, așa cum nu crede în propriile posibilități de a influența deciziile puterii la toate nivelurile.

În altă ordine de idei, acest procent înalt de încredere în mass-media trebuie pus în relație cu un alt factor. Atitudinea față de presă este determinată în fiecare societate de așteptările acesteia, de “gradul de adevăr” de care are nevoie, acesta fiind într-o dependență directă cu nivelul de cultură și maturitatea politică a acelei societăți. Unele dintre ele se pot mulțumi cu faptul că “presa combate” bine, altele au nevoie de analize, investigații, comentarii, dezvăluiri. Se pare că nevoile societății noastre în acest sens se rezumă la “critică”.

Impactul presei noastre este limitat pe de o parte din motive subiective, adică din cauza propriei prestații, a nivelului de profesionalism etc., dar și din motive obiective, datorate sistemului în care existăm. Societatea moldovenească, la fel ca și cea din alte țări aflate în tranziție, este una “status”, despre care Max Weber spunea că este societatea în care convenția e mult mai importantă pentru reglementare decât legea. Grupurile “status” sunt acelea care au obținut o recunoaștere specială a statutului lor pe baza anumitor monopoluri și nu legea ci opinia lor determină luarea deciziilor, fluxurile financiare și cursul țării. Citim în presa noastră articole critice despre unele fenomene negative, despre demnitari și funcționari corupți, cazuri de abuzuri și încălcări brutale ale legilor etc. și efectul acestor intervenții este de cele mai multe ori redus, dacă nu chiar nul. Fiind vizate fenomene ce țin de un anume grup status, acesta își poate permite “să nu observe” critica, fiind sigur că nimeni nu îl va obliga – nici Constituția, nici Președintele – “să dea seamă”. Acest mod de a trata mass-media de către “cei

Analize

puternici” se reverberează la toate nivelurile, demnitari și funcționari de diverse ranguri tratând cu aceeași măsură opinia publică. Mai mult, ziaristii înșiși critică de foarte multe ori diverse fenomene cu conștiința inutilității și ineficienței criticii lor, de aici mulțimea de exagerări, deformări, interpretări pe care și-o permit.

Evident, nu putem face abstracție de condițiile în care activează presa noastră, căreia nu-i putem pretinde prea mult într-o societate a sărăciei, corupției și crimei generalizate, într-o societate “status”. Posibilitățile financiare ale edițiilor noastre sunt extrem de reduse, salariile jurnaliștilor – derizorii, în timp ce volumul de muncă este enorm.

Tiraje, formule, profesionalism

În procesul de pregătire a acestui material m-am ciocnit de un fapt care probabil pare firesc din punctul de vedere al directorilor de publicații și poate și al economiei de piață, așa cum este ea înțeleasă în Moldova, dar pe mine unul m-a surprins, ca să nu spun șocat. Nu știu dacă așa-zisul “secret comercial” este păstrat și în alte sfere cu tot atâta sfințenie, cum se întâmplă în tagma tocmai a celor care știu foarte bine ce înseamnă să nu poți obține informația de care ai nevoie. Din acest punct de vedere, mi-am făcut impresia că ziaristii noștri nu sunt cu mult mai deschiși decât cei pe care ei vor să-i învețe democrație și transparență. Nici unul din redactorii pe care i-am solicitat nu a dorit să-mi dezvăluie cifra tirajului publicației pe care o conduce. Nu am putut afla acest lucru nici la Poșta Moldovei sau la Tipografia “Universul”, unde mi s-a spus că publicarea acestor date cade sub incidența unor prevederi privind secretul comercial și că “e chestie de judecată”. Aș fi curios să aflu în ce mod cifra tirajelor funcționează ca secret comercial. Poate doar în sensul că ascunde niște fraude.

Primul lucru care se cuvine menționat despre ziarele din Moldova este acela că le lipsește un profil distinct, o personalitate bine conturată și că, pe de altă parte, nu există niște publicații-lideri incontestabili. Ca și în cazul multor partide de la noi care împărtășesc doctrine sau ideologii foarte apropiate, ceea ce însă nu este de natură să favorizeze și o unificare ori măcar o conciliere, ziarele noastre seamănă foarte mult între ele, începând cu ideologia promovată și încheind cu stilul de prezentare, ceea ce însă nu-i împiedică pe ziaristi să nu se prea iubească reciproc.

O altă particularitate distinctă a presei scrise de la noi este caracterul heteroclit, eclecticismul formulei abordate. Este greu să-ți dai seama pe ce cititor contează, dat fiind că principiul de care se ghidează pare să fie “de toate pentru toți”. Privite de la prima pagină, ziarele vor să sugereze că sunt în primul rând publicații social-politice ce vor să informeze la modul serios opinia publică asupra actualității și problemelor societății. Dacă însă începi să examinezi ziarul “de la coadă”, acolo unde se regăsesc informații despre viața vedetelor naționale, dar mai ales internaționale, totul prezentat într-un mod superficial și frivol, îți zici că ai de a face cu un ziar de bulevard. Pe măsură ce vei înainta, alternativ, de la cap coadă și invers, confuzia va persista. Vei găsi pe de o parte articole

vizând realitățile economice și politice ale țării, destinate unui cititor mai mult sau mai puțin pregătit și pagini dedicate îngrijirii tenului ori modului de a curta femeile, articolele despre viața de la sat pe înțelesul țăranilor vor alterna cu eseuri preluate din reviste străine despre postmodernism, pagina grădinarului își va da întâlnire cu cea creștină, aceasta la rândul ei făcând casă bună cu materiale despre ocultism, ghicit, astrologie și omniprezentul program al televiziunilor. Nu formula compozită este în sine deranjantă, ci lipsa unui spirit al unității.

Dacă ne propunem să vorbim la modul serios despre politic, să păstrăm același ton și aceeași abordare și în cazul celorlate teme și subiecte, sau invers, dacă tonul lejer, de divertisment este cel care îl urmărim, să o facem consecvent, la toate capitolele. În realitate însă se întâmplă să avem impresia că fiecare pagină este un ziar aparte, cu stilul său, tonul său, etc. Cât de credibile i se pot părea unui cititor serios analizele și comentariile plasate în primele pagini, când pe următoarele poate citi lucruri ce frizează vulgaritatea?

Această tendință “omnivoră” este expresia unei derute conceptuale, a dorinței de a recruta cât mai mulți cititori, fiind condiționată probabil și de faptul că în marea lor majoritate, ziarele de limbă română apar o dată pe săptămână.

Impresia este că publicațiile se adresează unui cititor nepretențios, cu un nivel ceva mai jos de mediu de pregătire, deși, așa cum spuneam, într-un ziar pentru țărani poți întâlni uneori eseuri despre sfârșitul istoriei ori elitele culturale ale Occidentului. Dintr-un sondaj efectuat de unul din ziarele noastre printre cititorii săi, rezulta că aproape jumătate dintre aceștia sunt tineri și foarte tineri. În acest sens “concepția” “ghiveci” promovată de ziarele noastre este de altfel într-o consonanță directă cu “vârsta de tranziție” a adolescentului, atunci când cultul pentru “Luceafărul” eminescian se poate împăca perfect cu adorația pentru Breatney Spears. Dacă însă îmi amintesc că unele ziare bucureștene, ce se declară “foarte serioase” nu ezită să găzduieacă în paginile lor anunțuri cu “oltence fierbinți”, atunci va trebui să consider că publicațiile noastre “încă se țin bine”. Totodată mă voi consola cu ideea că în acest tip de cocteil ne regăsim și noi în matricea comună a spiritului balcanic, aceea de a amesteca sublimul cu derizoriul. O tentație tipică pentru ziare cu cele mai diverse ideologii, îmbrățișată de pildă de cele ce se declară “anti-românești” *Săptămîna*, cele de partid *Luceafărul*, precum și cele pro-românești *Flux*, *Timpul*, *Jurnal de Chișinău*. Impresia de “kitsch” este accentuată și de design-ul paginilor, în care “beția de culoare” este la largul ei.

Compartimentul “serios” al publicațiilor de limbă română însă lasă de dorit din alt punct de vedere. Aici lipsesc aproape cu desăvârșire comentariile, investigațiile, analizele. Iar dacă există comentariu politic, de pildă, acesta este de cele mai multe ori tendențios, iar cel economic oscilează între “savantlăcos”, tendențios, sau amatorist. Ceea ce publică ziarele în materie de genuri gazetărești ar putea fi înglobat într-un termen pe cât de “încăpător”, pe atât de difuz și anume “articol”.

Tonul ziarelor nu este detașat-analitic, descriptiv, de relatare, ci unul oarecum colorat afectiv, pe o scară sentimentală cuprinsă între sfâtos-complice și alarmist-

încrâncenat, de parcă reporterii și comentarii le-ar vorbi unor oameni cu care se cunosc, care nu trebuie convingși de nimic, deoarece împărtășesc necondiționat opinia lor. Până și comentariile politice sau cele economice denotă o participare afectivă a autorilor.

Într-o țară sfâșiată de contradicții, cu o societate sufocată de sărăcie și o minoritate de îmbogății cinici, cu o opoziție democratică care a ratat democrația și o guvernare comunistă

mediocră, cu un sat care privește televiziunea de stat și un oraș care citește ziare locale și privește televiziuni străine, în această țară presa scrisă vine la rândul ei cu “contribuția” de derută, încrâncenare și mediocritate. Astfel se împlineste tabloul unei comunități care nu este în stare să-și conștientizeze și modeleze propria condiție, o comunitate măcinată de neputința sa.

Mass-media regionale

Presa în Transnistria

Andrei SAFONOV, redactor al ziarului „Novaia gazeta”, or. Tiraspol

Dezbinarea teritorial-politică a fostei Moldove Sovietice durează de peste 10 ani. De toate am avut în acest răstimp: confruntări, război în toată legea, cu grozăvii și sînge, euforie provocată de reluarea dialogului și deziluzii legate de eșecurile negocierilor... Acest „al nouălea val” al evenimentelor s-a aflat întotdeauna în vizorul presei, care le-a tratat în funcție de orientarea social-politică.

Ce prezintă, deci, presa din (autoproclamata – n.red.) RMN?

Ca să răspundem la această întrebare, ar trebui să vedem mai întâi, ce prezintă piața informațională din Transnistria.

Se știe că discutarea pe larg a ideii autonomiei, iar apoi și a independenței Transnistriei, a început în vara-toamna anului 1989. Către acel moment malul sfîng al Nistrului, împreună cu orașul Bender, situat pe malul drept, era o regiune preponderent industrială. Tiraspolul, care în anii 1929-1940 a fost capitala RASS Moldovenești în componența Ucrainei, la acea oră nu era decît un „oraș de subordonare republicană”. Potențialul său intelectual (ne referim la intelectualitatea umanitară), începînd cu a doua jumătate a anilor 40, a fost ademenit în permanență de Chișinău sau de Odesa. Ceea ce nu a putut să nu aibă repercusiuni și asupra presei.

Spre sfîrșitul anilor 80 – începutul anilor 90 presa transnistreană se constituia din ziare orășenești și raionale, un organ de presă unic (general) lipsind. Cele mai răspîndite erau ziarul “Dnestrovskaia pravda” din Tiraspol și “Pobeda” din Bender. Practic toate aceste ediții erau dirijate de organele de partid, a căror influență, spre sfîrșitul anilor 1990, a slăbit considerabil, inclusiv din cauza poziției amorfe a PCUS, asociat pe atunci cu persoana lui Mihail Gorbaciov.

(Auto)proclamarea RMN a avut drept urmare polarizarea mass-media din Transnistria: dacă ziarul orășenești au aprobat, în linii generale, evenimentul din 2 septembrie 1990, atunci unele ziare raionale, orientate mai ales spre populația satelor care doreau să rămîna sub jurisdicția Chișinăului, s-au situat în opoziție față de Tiraspolul oficial. O atare situație a fost caracteristică pentru Dubăsari, unde de asupra clădirii

consiliului orășenesc flutura bicolorul roșu-verde al RMN, iar de asupra consiliului raional – tricolorul R. Moldova.

Cu timpul apar periodice pur politice: în august 1989 Consiliul Unificat al Colectivelor de Muncă (OSTK) începe să editeze ziarul „Bastuiușcii Tiraspoli”, (devenit mai tîrziu „Trudovoi Tiraspoli”). Adepții Moldovei unitare au răspuns prin apariția ziarului „Tighina”, care a continuat să apară pînă în vara anului 1992 la Bender. În lupta politică au fost antrenate și unele organe de presă ale marilor întreprinderi: în vara anului 1989 ziarul „Rîbničkii metallurg” a publicat documentele de program ale Mișcării internaționaliste „Edinstvo”.

Avînd în vedere atitudinea critică a unor ziare controlate de PCUS față de constituirea RMN, activiștii transnistreni se străduiau să cîștige cît mai mult spațiu informațional. Așa, la 28 iunie 1990, la Bender apare primul număr al ziarului “Novoie vremea”, organ al consiliului orășenesc, care a atras și o parte din cititorii, inclusiv abonații, ziarului consiliului orășenesc “Pobeda”.” Dnestrovskaia pravda”, redactată de Alexei Peciul, dimpotrivă, a susținut proclamarea RMN, așa încît nu a fost nevoie de editarea unui organ de presă alternativ.

Dezvoltarea ulterioară a mijloacelor de informare în masă din Transnistria a fost determinată de două evenimente.

Primul. Evenimentele din august 1991 au provocat destrămarea Partidului Comunist, dispariția ziarelor pur partinice, cum era „Pobeda” din Tighina, și, ca rezultat, consolidarea pozițiilor mass-media care susțineau RMN.

Al doilea. Războiul din martie-iunie 1992 a condus la sistarea apariției pe teritoriul RMN a edițiilor periodice, care promovau ideea Moldovei unitare. În paralel a fost lichidată și dualitatea puterii în localități ca Dubăsarii: consiliul orășenesc, adept al menținerii raionului sub jurisdicția Chișinăului, a fost transferat pe malul drept al Nistrului.

Așadar, perioada anilor 1992-1993 poate fi considerată perioada dezvoltării relativ stabile a spațiului informațional din Transnistria. În 1992 își încep activitatea radio și televiziunea Transnistriei, agenția de știri “Olvia-press”. Parcă luîndu-se la întrecere cu Chișinăul, în acești ani conducerea Transnistriei promovează cu insistență teza, potrivit căreia în Transnistria reformele economice și democratice au o amploare și o profunzime mai mare, decît în

Mass-media regionale

dreapta Nistrului.

Așa, în martie 1993, Sovietul suprem al RMN adoptă Legea „Cu privire la presă și la alte mijloace de informare în masă”, în mare parte compilată după cea din F.Rusă. Această lege este în vigoare și azi, deși forțele apropiate Președintelui RMN Igor Smirnov încearcă s-o modifice în sensul instituirii unui control mai dur al puterii asupra mass-media.

Anul 1993 a fost marcat de confruntarea dintre comandantul Armatei a 14-a Alexandr Lebed și conducerea RMN. General-locotenentul, care se bucura de o mare popularitate în rândul populației din Transnistria, acuza pe mai marii de la Tiraspol de corupție și alte infracțiuni. Aceștia din urmă s-au pomenit într-o situație dificilă: radio și televiziunea RMN încă nu deveniseră destul de eficiente, iar ziarul „Dnestrovskaia pravda”, răspândit, de fapt, pe întreg teritoriul Transnistriei, l-a susținut activ pe A.Lebed în dezvăluirile sale. Pe de altă parte, generalul scosese din mîncă doi „ași informaționali”: organul de presă al Armatei a 14-a, „Soldat Otecestva” se transformă, din ziar departamental, în unul de tiraj mare, iar pe diapazonul metric și decimetric începe să emită postul de televiziune „ARM-TV”, ale cărui emisiuni abundau și ele în dezvăluiri. Perspectiva pierderii puterii de către Președintele RMN I. Smirnov a început să capete contururi reale, cu atât mai mult cu cât în Transnistria, inclusiv în perioada acțiunilor armate din 1992, se găseau în vânzare liberă o sumedenie de ziare din Chișinău, inclusiv „Nezavisimaia Moldova” și „Țara”.

Situația s-a schimbat în mai 1995, din două motive. Primul l-a constituit cîștigarea alegerilor locale la Tiraspol de către radicalii de stînga în frunte cu V.Iakovlev, pe atunci mîna dreaptă a lui I.Smirnov în lupta cu democrații în general, și cu adepții lui A.Lebed, în special. Al doilea motiv a fost rechemarea lui A.Lebed la Moscova. În curînd acesta s-a retras în rezervă și s-a implicat energic în politică.

Încurajată de aceste schimbări, puterea din Transnistria a trecut la contraofensivă. Tirajul ziarului „Soldat Otecestva” a fost redus la minimum, a încetat să mai abordeze teme politice și a revenit la condiția unui organ de presă al forțelor armate. În 2001 Moscova nici nu a mai alocat bani pentru întreținerea redacției. *ARM-TV* își reduce drastic volumul de emisie și de asemenea se îndepărtează de temele politice. În prezent, potrivit unor date, auditoriul acestui post de televiziune îl constituie 2% din populația Tiraspolului, iar despre celelalte localități ale Transnistriei nici nu merită să pomenim. În sfîrșit, la finele lunii mai 1995, sesiunea Sovietului orășenesc îl destituie pe Alexei Peciul din funcția de redactor-șef al ziarului „Dnestrovskaia pravda”. Gazetar cu experiență, Peciul a fost înlăturat pentru multă vreme din ziaristică, în anii 1995-1998 fiind nevoit să lucreze în secția de cadre a unei uzine din Tiraspol...

Concomitent, puterea înființează ziare oficiale: Guvernul și Sovietul Suprem încep să editeze ziarul „Pridnestrovie”, Federația sindicatelor – „Profsoiuznîe vesti”.

Se poate spune că în anii 1995-1997 echipa lui I.Smirnov a deținut monopolul în spațiul informațional al Transnistriei. În mass-media electronice acest monopol a fost consolidat prin lansarea postului tv „Șerif”, sub egida firmei omonime.

Acest post a început să transmită un pachet din peste 20 de canale tv, majoritatea din F.Rusă. Totuși momentul esențial rezidă în faptul că, în orice clipă, oricare din aceste posturi (sau oricare din emisiuni) poate fi pur și simplu eliminat din emisie pe teritoriul Transnistriei. Exemplul cel mai elocvent este cazul cu subiectul despre caracterul criminal și corupt al puterii de la Tiraspol, difuzat la 25 noiembrie în cadrul programului *RTR* „Vesti”. Acest program, în care se vorbea despre livrările de armament din Transnistria către Cecenia, despre imobilele din Cipru ale lui I.Smirnov și ale celor din anturajul său, unde au de gînd să se retragă în eventualitatea pierderii puterii, au fost pur și simplu „astupate” de serialul „Twin Peaks”, din teama că subiectul „incomod” ar fi putut să submineze pozițiile lui Smirnov în ajunul alegerilor prezidențiale din 9 decembrie.

Cu toate acestea, către anul 1989 a început să se înfiripeze presa de opoziție. În raionul Rîbnița din Transnistria începe să apară (existînd și azi) ziarul „Dobrîi deni” – organ de presă de orientare democratică. Puterea i-a intentat acestui ziar o serie de procese, cu scopul de a-i submina baza financiar-economică. Totuși ziarul, condus de Serghei Kotovski, a supraviețuit.

La 27 martie 1998, Comitetul de stat pentru informație și presă (în prezent - ministerul de informații și telecomunicații al autoproclamatei republici) a înregistrat ziarul independent „Novaia gazeta”, avînd în calitate de fondatori două persoane fizice: pe politologii Grigori Volovoi și Andrei Safonov. Văzînd că ziarul și-a cîștigat cititori chiar de la primele apariții, puterea din Transnistria a făcut o tentativă de încălcarea legii „Cu privire la presă și alte mijloace de informare în masă”, care stipulează că certificatul de înregistrare a ziarului poate fi anulat numai de către instanța de judecată. Ministrul Boris Akulov emite două documente, prin care dispune sistarea, iar apoi anularea certificatului de înregistrare a ziarului „Novaia Gazeta”. Dar pentru că au fost ilegale, nici una din cele două dispoziții nu a avut efectul scontat. Ziarul a continuat să apară, iar tirajul – să crească. Atunci puterea a recurs la forță.

În ianuarie-august 1999 colaboratorii ministrului securității din Transnistria, fără nici un fel de mandate care le-ar fi legiferat acțiunile, au sechestrat mai multe numere și machete ale ziarului „Novaia Gazeta”, chiar pe teritoriul tipografiei „TIPAR” din Tiraspol, unde se tipărea acesta. În aceeași perioadă activitatea financiar-economică a ziarului a fost controlată de mai multe instanțe, dar fără rezultat: nu s-a depistat nici o încălcare cît de cît importantă.

Fondatorii au apelat la judecată și au obținut cîștig de cauză în toate instanțele. Punctul în această poveste a fost pus de către plenul curții de apel a Transnistriei, în ianuarie 2000. Ca să-și respecte angajamentele față de abonați, în septembrie 1999, fondatorii încep editarea ziarului „Samaia Novaia Gazeta”, de același stil și orientare cu „Novaia gazeta”, însă cu un tiraj mai mic de 1000 de exemplare – în Transnistria, legislația permite editarea fără înregistrare a edițiilor periodice cu tirajul de pînă la 1000 de exemplare.

Pentru primăvara anului 2000 în regiune au fost stabilite alegeri locale. Știînd că „Samaia Novaia Gazeta” se bucură de

popularitate, MGB-ul de la Tiraspol a procedat din nou la câteva sechestrări – în martie 2000 “Samaia Novaia Gazeta” și-a încetat apariția, în schimb în august 2000 și-a reluat apariția “Novaia Gazeta”, care se editează și în prezent.

Opoziția de stînga din autoproclamata republică nistreană începe editarea ziarului “Glas Naroda”. Fondatorii acestui organ de presă sînt Partidul Puterii Populare (Partia Narodovlastia) și Mișcarea „Puterea – poporul! Pentru echitate socială!” („Vlasti – narodu! Za soțialnuiu spravedlivosti!”). Ziarul ataca puterea de pe pozițiile adeptilor socialismului pregorbaciovist. La 10 septembrie 2001, în Transnistria a fost anunțat startul campaniei electorale pentru alegerile prezidențiale, și puterea a socotit că a sosit momentul să se răfuiească cu ziarul “Glas Naroda”. În octombrie 2001, în cele mai proaste tradiții ale timpurilor sovietice, a fost organizată o „scrisoare a oamenilor muncii”, în care muncitorii de la „TIPAR” declarau, că refuză să tipărească acest ziar „antiprezidențial” și „antinorodnic”. Se presupune că textul scrisorii a fost ticluit în birourile MGB-ului.

Deoarece, primind o dispoziție secretă, celelalte tipografii din Transnistria au refuzat să tipărească ziarul “Glas Naroda”, acesta a fost nevoit să apeleze la serviciile tipografiei „Universul” din Chișinău. La 14 noiembrie tirajul ziarului, numărînd 19000 de exemplare, a fost sechestrat la punctul de control din Bender, de către structurile de forță ale Transnistriei. Acest scenariu a fost pe deplin previzibil. La data de 27 noiembrie 2001 editarea ziarului “Glas Naroda” așa și nu a fost reluată.

Un anumit segment al pieței informaționale din Transnistria îl ocupă edițiile de publicitate „Iarmarka”, „Makler”, „Vse”, „Mir compiuterov” și altele.

De la mijlocul anilor 1990 în Transnistria au încetat,

practic, să pătrundă ziare de pe malul drept al Nistrului. Potrivit unor analiști, puterea din RMN a dorit să-și extindă și mai mult controlul asupra spațiului informațional. La 16 mai 2001 conducătorii R.Moldova și RMN, Vladimir Voronin și Igor Smirnov, au semnat Acordul cu privire la difuzarea liberă a mijloacelor de informare în masă de pe ambele maluri ale Nistrului. Un punct important al acestui document a fost prevederea, potrivit căreia, pentru a fi difuzate pe celălalt mal, ziarele din Transnistria nu sunt obligate să se înregistreze la Chișinău și viceversa. Cu toate acestea numărul periodicelor moldovenești pe piața din Transnistria nu a crescut.

La ora actuală, la capitolul dezvoltarea mijloacelor de informare în masă independente, Transnistria rămâne cu mult în urmă față de R.Moldova, nemaivorbind de Rusia și Ucraina. Posturi de radio și tv independente nu există; din ziarele care abordau tematica social-politică, către sfîrșitul lunii noiembrie au supraviețuit “Dobrii Deni” și “Novaia Gazeta”, primul circulînd, ca și mai înainte, doar în limitele raionului Rîbnița.

Adepții actualului președinte transnistrean I.Smirnov, în tendința lor de a lua sub control întreg spațiul informațional al Transnistriei, insistă asupra adoptării unei noi variante a legii „Cu privire la presă și alte mijloace de informare în masă”. Printre „inovațiile” propuse figurează interzicerea fondării de mijloace de informare în masă de către persoane fizice; anularea dreptului de editare fără înregistrare a ziarelor și revistelor cu un tiraj mai mic de 1000 de exemplare; interzicerea exercitării activității de redactor pentru persoanele fără studii în domeniul jurnalistic și altele. Suntem îndreptățiți să afirmăm, că de rezultatul dezbaterilor în jurul acestei legi depinde nu numai perspectiva dezvoltării mass-media, dar, în mare măsură, și perspectiva evoluției proceselor democratice în regiune.

Economic

Povara presei: nici de dus, nici de lăsat

Ion COREȚCHI,

redactor-șef al ziarului “Delovaia gazeta”

Mediul economic, în care există și își desfășoară activitatea mijloacele tipărite de informare, amintește cunoscuta situație tragicomică a pasagerului căruia i s-a rupt toarta de la valiză: îi este greu s-o ducă, dar nici s-o lase nu poate. Într-o situație similară se află de ani buni fondatorii, editorii, redactorii, care poartă pe umeri această povară incomodă, grea și, pe de asupra, pare-se, netrebuincioasă celorlalți: ziarul. Și asta în timp ce toată lumea dimprejur îi imbrîncesc, îi ceartă, iar uneori chiar le pun piedică. Pe rol de instigator principal în toată această batjocură apare statul, care, deocamdată, încă nu a hotărît, dacă are nevoie de presă independentă, sau s-ar putea limita la câteva organe de presă finanțate de el, care există și ele în

mediul la care ne-am referit mai sus, primind doar arareori niște fărîmituri din buget. Deși, mai curînd, statul nici nu-și pune această problemă. El s-ar mulțumi perfect cu cele două-trei ediții periodice pe care le controlează, pentru că mijloacele independente de informare în masă nu fac decît să-i zădărnicească înțeleapta cîrmuire și dirijare, aruncîndu-se ca tîunii asupra statului și tuturor structurilor sale în persoana birocraților și a corupționarilor ghiftuiți. Anume din această accepție tacită rezultă atitudinea statului față de presă, în general, și față de cea tipărită, în special. Bineînțeles, că respectiva atitudine nu este afișată, ci „pentru uz intern”, de unde și atitudinea duplicitară față de presa independentă: demonstrativ-reverențioasă, pe de o parte, iar pe de alta – „mai bine nu ai exista”. Și această tratare nu e „găselnița” celor aflați actualmente în vîrfurile piramidei puterii, ci rodul unei tactici elaborate și perfecționate cu grijă de predecesori...

Economic

Pauperizarea continuă a populației pe toată durata perioadei de tranziție ar fi, probabil, principalul factor economic pe care ar trebui să-l menționăm astăzi. Ziarele, radio și televiziunea și-au pierdut, treptat, dar sigur, cititorii, ascultătorii, spectatorii. În cazul radio și tv acest lucru s-a întâmplat în special din cauza lipsei de energie electrică și a altor instrumente de emisie, și nu a avut repercusiuni financiare directe, în schimb presa tipărită s-a confruntat cu o adevărată catastrofă. Sărăcia a secerat tirajele ziarelor, provocând închiderea și dispariția a zeci și zeci de ziare - afiș naționale, cât și regionale, orașenești, raionale.

Vom încerca să identificăm factorii economici, care se răsfrâng atât de dramatic asupra bunăstării oricărei redacții. Se știe că, odată cu creșterea prețurilor la majoritatea mărfurilor și serviciilor, s-au scumpit și elementele din care se constituie prețul ziarului. Jurnaliștii și editorii ar fi bucuroși să-și vândă produsul la prețul simbolic pe care îl avea acesta pe timpul puterii sovietice – 2 copeici. Atât numai că în actualele condiții așa ceva este cu neputință. Prima problemă ar fi chiar creșterea pretențiilor ziariștilor față de nivelul de remunerare a muncii lor. Aceștia, chiar de n-or fi cu stea în frunte, nu mai acceptă să lucreze pentru niște salarii simbolice, cum o făceau în socialism. Acum ei vor salarii bune, de dorit în valută forte. Nu-i vorba, se mai găsesc uneori și entuziaști care trag în plug pentru o nimică toată, dar acest lucru durează, de regulă, până la momentul în care cineva vine cu o ofertă mai reală a prețului pentru munca lor. Cîmpul de manevră al jurnaliștilor este cât se poate de limitat. Locurile bine plătite sunt împărțite, și norocoșii se țin cu dinții de ele. Cei rămași pe dinafară vor și ei să mănînce și înearcă să dicteze condițiile, cerînd salarii mari. Lucru care influențează bugetele ziarelor. Pe scurt, fără un fond de salarizare serios astăzi este imposibil să pornești editarea unui ziar sau a unei reviste. Ca urmare, prețul de cost al edițiilor periodice urcă pînă la cer.

Dar să zicem că problema salariilor este rezolvată. Altă durere de cap a editorului sunt cheltuielile de redacție curente. Un factor economic determinant pentru dezvoltarea presei tipărite este creșterea continuă a prețului hîrtiei de tipar și al serviciilor tipografice. O adevărată calamitate pentru editori, care le reduce la zero toate eforturile de gestionare judicioasă, calculată a fondurilor. Republica Moldova nu produce hîrtie, ci o importă. Fiind o marfă strategică, hîrtia este supusă de către furnizorii unor taxe și impozite la toate nivelurile. Din care cauză prețul ei atinge uneori cote astronomice. Iar în capătul acestui tunel nu se zărește nici o lumină, sub formă de reducere a cheltuielilor. Unica speranță este legată de presupunerea că Guvernul, de asemenea mare consumator de hîrtie, va acorda o atenție deosebită problemei importului de hîrtie și îl va înainta în calitate de subiect aparte în cadrul unor negocieri bilaterale. Dar și această speranță moare, imediat ce ne amintim de atitudinea statului față de presă... La una din întrunirile ziariștilor cineva a propus o altă soluție – scutirea de plata TVA a importatorilor naționali de hîrtie. Dar parcă va dori Guvernul să audă de așa ceva?

La factorii enumerați se mai adaugă și legislația economică nocivă, în care este nevoită să activeze presa. Fiecare redacție de ziar, revistă, post de radio, studio de televiziune etc. reprezintă unități economice distincte, care activează în cadrul aceleiași Legi a bugetului, regulamente fiscale și alte reguli și instrucțiuni. Toate aceste documente au un caracter represiv din punct de vedere fiscal, iar scopul lor este unul – stoarcerea unor sume cât mai mari din agentul economic. Și acest lucru se face cu succes. Să luăm legea economică principală a țării - cea a Bugetului de stat pentru 2001. Dacă l-ați citit, cu siguranță ați remarcat, că partea leului din încasări este planificată ca un rezultat al aplicării unor măsuri fiscale, accize și taxe. Dar bogăția unei țări nu se face din impozite și accize, ci din stimularea activității economice! Editarea ziarelor este și ea o activitate economică. Dar în condițiile R.Moldova ea devine nerentabilă din cauza presiunilor fiscale dure. La noi, ziarele și revistele care se mai editează, nu se vînd. De ce? Pentru că, deși vrea, populația nu are bani ca să le cumpere!

Vom enumera numai unele tipuri de impozite care cad pe umerii acestor agenți economici, care sunt redacțiile. Așadar, în momentul în care pe contul unui ziar se virează o sumă de bani, visteria statului își taie imediat o felie în mărime de 5 la sută. Apoi mai sunt impozitele pe venit și plățile sociale, cel mai important fiind Fondul social cu ale lui grele 31%, incluzînd fondul de pensii. Cineva va spune că plățile sociale sunt un lucru sfînt și nu se discută. De acord. Dar de ce, luînd 31% de la cei care produc - iar ziarul sau revista prezintă o marfă produsă de colaboratorii redacțiilor - statul alocă sume mizere pentru pensii și alte cheltuieli sociale? Jurnaliștii, cei care ajung pînă la vîrsta de pensionare, primesc o pensie minimă, incomparabilă cu impozitele plătite de redacții, mai ales de redacțiile prospere.

TVA e și ea un lucru sfînt. Poate de aceea statul ba scutește mass-media de TVA, ba... uită s-o facă – depinde de gradul de indulgență al membrilor conducerii de vîrf față de presă, și mai ales de prestația acestora în propulsarea unuia sau altuia din ei în postul rîvnit. La ora actuală presa este scutită de TVA. Dar acest lucru e formulat cu atîtea rezerve, condiții și explicații, încît șefii de redacții nu mai știu nici pînă în ziua de azi – să plătească TVA ori ba. Vorba e că în anul trecut preambulul documentului respectiv a fost întocmit parcă anume cu scopul ca nimeni să nu înțeleagă nimic. Toate explicațiile suplimentare au încurcat situația și mai rău. Pînă în ziua de azi Ministerul Finanțelor nu a catadicsit să elaboreze niște criterii clare, potrivit cărora mijloacele de informare în masă pot fi scutite de TVA. Acum toți sunt în așteptarea controalelor fiscale ordinare, ca să afle, dacă au comis sau nu contravenția „eschivare de la plata TVA”.

Potrivit aceleiași Legi a bugetului, redacțiile mai plătesc impozit privat, taxe vamale, taxe pentru importul de hîrtie, taxe pentru fondul rutier, impozit pe imobil, taxe pentru amenajarea teritoriului, pentru reclamă, pentru salubritate, pentru canalizație etc., etc. Pe scurt, varsă din gros în haznaua statului, iar el, statul, își amintește de ziare numai în situații

critice, cum ar fi calamitățile naturale sau catastrofele tehnogene. Dar mai ales în perioada alegerilor. Uite atunci ziarele capătă pondere și valoare, atunci pot dicta unele condiții și câștiga ceva mai serios.

Un partener de nădejde al statului în opera de subminare a mass-media este Întreprinderea de Stat „Poșta Moldovei”. Chiar în momentul înființării, aceasta și-a deschis propriul front de luptă cu edițiile periodice, metoda fiind atacurile de cavalerie ale tarifelor, la fiecare jumătate de an, în perioada campaniilor de abonare. Calculând tarifele pentru serviciile sale, cel mai mare difuzor de presă pornește întotdeauna de la coeficientul maxim de proprie rentabilitate. Tarifele includ, de regulă, și cheltuielile pentru uniforme și genți noi pentru poștași, și creșterea prețurilor la petrol și energie electrică, și reînnoirea utilajului, și multe alte lucruri, extrem de necesare pentru „poșta Moldovei”, dar atât de împovărătoare pentru redacții. Practica respectivă a căpătat statut de dispoziție guvernamentală, prin care se și aprobă tarifele menționate. Astfel, pentru difuzarea unui ziar în orice județ, „partenerul” cere o sumă aproape egală cu prețul ziarului. Fiecare campanie de abonare aduce cu sine tot felul de „inovatii” menite să sporească tarifele de difuzare. Orice tentative de ale redacțiilor de a găsi un compromis se ciocnesc de atitudinea neînduplecată a celor de la „Poșta Moldovei”. E drept că și jurnaliștii sunt cam inerti și răzlețiți în apărarea propriilor interese. Multe redacții se conformează și plătesc sume exorbitante, evitând orice conflict cu monopolistul.

Toate aceste condiții precare surpă fundamentul bunăstării materiale a edițiilor periodice. De aceea nu e de mirare, că din chioșcuri, unul după altul, dispar titlurile

cunoscute, iar mulți ziariști își schimbă sfera de activitate, renunțând la profesia cândva iubită. Așa încît la ora actuală problema se pune în felul următor: vom reuși noi, ziariștii, să ducem pînă la destinație acea „valiză” la care ne refeream la început, sau vom renunța, descurajați? Și dacă vom continua s-o ducem, atunci cu prețul căror eforturi titanice și sacrificii? De ce întreținerea și editarea ziarelor a fost lăsată numai în seama editorilor și redactorilor, iar instituțiile puterii parcă și-au pus scopul să elimine cu orice preț agentul economic, fie ziar, fie dugheană? În toți acești ani de joc de-a democrația, societatea, dar mai ales instituțiile puterii așa și nu au înțeles, că mass-media sînt un domeniu specific, care necesită și o atitudine specifică. Acest domeniu are nevoie de ajutor – de asistență la nivel de stat, sub forma unui program special, în care mijloacele de informare în masă s-ar bucura de tratament egal, și nu în funcție de culoarea de partid, sursa de finanțare sau de forma coloanei vertebrale a redactorului-șef.

Necesitatea unui asemenea program de stat se resimte demult în țara noastră, unde ziarele cedează, unul după altul, pozițiile, se vînd pentru nimic sau pur și simplu se închid. Dacă se închide un SRL care produce măhuri, societatea nu va observa acest lucru, sau se va resemna și va căuta să cumpere măhuri în altă parte. Dacă moare un SRL care editează un ziar, societatea se va lipsi de o sursă de informație, de un apărător al intereselor sale. Bineînțeles, ne putem preface și în acest caz că nu s-a înîmplat nimic, așa cum se și procedează pe la noi. Nu e de mirare, că cea mai mare parte din informații și știri o căpătăm prin intermediul unor surse străine – ziare, posturi tv și radio. N-ar fi acesta un motiv serios pentru a bate alarma?

Ziarul ca afacere

*Petru MACOVEI,
coordonator API*

Independența presei nu este o iluzie, și nici o categorie abstractă. Ea reprezintă un obiectiv care poate fi atins, ce-i drept, nu fără sacrificii. Sacrificiile ar fi, mai curînd, de ordin material, și nu oricine le poate face față. Din moment ce banii, funcțiile publice, poziția socială nu reprezintă un scop în sine pentru editori, ziarul lor poate fi unul cu adevărat independent, adică poate asigura veridicitatea faptelor expuse și libertatea comentariului. Experimentele din ultimul deceniu în presa centrală de la noi au arătat cât de fragilă este libertatea cuvîntului și cât de ușor el, cuvîntul liber, poate fi înăbușit. Ziarele pretins independente, mai devreme sau mai târziu, și-au suspendat apariția ori au fost „înghițite” de structurile politice sau economice, private sau de stat. Mulți dintre jurnaliștii neangajați politic sau economic au trebuit să se „acomodeze” la noile reguli de joc sau să renunțe la meserie. Astfel, climatul mediatic actual nu este tocmai propice consolidării presei independente.

În provincie lucrurile nu stau cu mult mai bine, mai ales dacă ținem cont de faptul că, deseori, pe lângă aceleași greutăți financiare, redacțiile trebuie să țină piept aroganței și tendințelor dictatoriale ale funcționarilor publici de nivel local. Totuși, în județe există ziare bune, care oferă cititorilor informație nepărtinitoare, fără a se aservi puterii (fie politică sau a unui grup economic). Tirajele acestora, de regulă, le depășesc pe cele ale multor publicații naționale, deci, și impactul articolelor este mai mare. Cum supraviețuiesc aceste ziare? “Miracolul” se explică prin faptul că editarea unui ziar este concepută ca o afacere. Dar nu ca o afacere oarecare, ci ca una cu profunde implicații etice, care nu permit modelarea faptelor și trucarea adevărului. Pentru a edita un ziar independent în sensul deplin al cuvîntului, o redacție are nevoie de un manager foarte priceput și de o echipă de creație bună. În așa fel, produsul propriu-zis – ziarul - va fi de calitate, ceea ce îi va asigura succes la public; pe de altă parte, redacția va fi asigurată și din punct de vedere financiar, prin contractele de publicitate și de prestare a serviciilor editoriale, încheiate de manageri.

Economic

Cel mai fericit exemplu de supraviețuire a presei locale libere îl prezintă la momentul actual ziarul *Unghiul* din județul Ungheni. În afara faptului că lectura acestei publicații este captivantă pentru cititor, modul în care e gestionată activitatea financiară a redacției trezește invidia colegilor de la alte ziare. *Unghiul* este, se pare, singurul ziar din Moldova care, din propriile venituri, și-a procurat un apartament pentru sediu. Salariile colaboratorilor de aici sunt mult mai mari decât la alte publicații județene, iar tirajul depășește cifra de 6 mii de exemplare. Aceste realizări nu ar fi atât de impresionante, dacă nu am ține cont de faptul că ziarul nu este finanțat de structuri politice sau economice, și nici nu beneficiază de vreun grant. Cum reușesc? În activitatea de creație accentul se pune pe informațiile inedite și cele cu impact social imediat sau de perspectivă. În afaceri – pe contracte avantajoase pentru redacție, indiferent de faptul cine este partenerul: agentul economic X., administrația orașului sau a județului, sau o persoană privată.

Este interesantă experiența de coabitare a ziarului *Unghiul* cu administrația publică a județului Ungheni. Din momentul creării județului ca unitate administrativ-teritorială, ziarul a supus unei critici dure modalitatea de gestionare a banilor publici și abuzurile funcționarilor. *Unghiul* a relatat, operativ și nepărtinitor, despre apartamentul procurat pentru un cadru de conducere de la comisariatul de poliție, despre accidentele rutiere în care a fost implicat automobilul de serviciu al președintelui Consiliului județean, despre faptul că soțiile conducătorilor Consiliului merg la piață cu mașinile soților, că limuzinele consilierilor județeni “tatonează” gazonul din fața sediului administrativ etc. Încercând să-și refacă într-un fel imaginea șifonată, Consiliul Județean Ungheni începe să-și editeze propriul ziar, acesta, însă, nu are priză la cititor. În cele din urmă, administrația județului a fost demisă. În societatea ungheneană, însă, exista deja convingerea că ziarul *Unghiul* reprezintă o forță, prin impactul pe care îl are asupra cititorilor. Noua conducere a Consiliului Județean a înțeles că e mai bine să colaborezi cu presa. Oficiosul Consiliului a fost închis, administrația încheind contracte cu ziarul independent privind publicarea, contra plată, a unor articole despre activitatea Consiliului și a deciziilor adoptate. Contracte similare au fost încheiate și cu Prefectura județului, și cu primăria municipiului Ungheni. Aceasta nu înseamnă, însă, că funcționarii nu sunt criticați, dacă e cazul. Echipa redacțională e decisă să nu renunțe la principiul de a le spune cititorilor numai adevărul, chiar dacă aceasta va duce la pierderea unor contracte avantajoase.

Vorbeam mai sus despre ziarul din Ungheni ca model de supraviețuire a presei independente, în condițiile când realitățile politice și economice nu contribuie în nici un fel la consolidarea libertății cuvântului scris. Și în alte județe sunt publicații cu o ținută la fel de bună, atât sub aspectul calității articolelor, cât și a formulei grafice a ziarului. *Cuvântul* din Rezina, *Observatorul de Nord* de la Soroca

sau *Ora Locală* din Ialoveni sunt publicații regionale mai bune decât multe ziare cu arie de distribuție națională. Totuși, aceste și alte gazete locale nu au o situație financiară care să le permită să fie sigure de ziua de mâine. Problema rezidă în managementul mai puțin eficient, pe de o parte, și în deficiențele de colaborare cu factorii poștali din teritoriu, pe de altă parte. În virtutea “tradiției” bazată, se pare, pe modul patriarhal de viață în satele moldovenești, poștașul a fost și rămâne a fi elementul strategic al campaniilor de abonare de la noi. Redacțiile care au înțeles acest lucru și au știut a cointeresa oficiile poștale, au de câștigat, tirajele lor fiind în creștere, chiar dacă publicația respectivă nu e cine știe ce bună. Cei care nu au găsit “limbă comună” cu poștașii, au sub o mie de cititori. Iar tirajul, după cum se știe, e un atu în atragerea publicității și încheierea altor contracte. Iată de ce ar trebui implusionat procesul de înființare în republică a unui sistem alternativ de difuzare a poștei.

În eventualitatea revenirii la divizarea administrativ-teritorială în raioane, partidul de guvernământ presupune înființarea și a unor ziare raionale, ceea ce va crea dificultăți suplimentare pentru mass-media independente din regiuni. Concurența în presă e un lucru bun care, de regulă, stimulează procesul de creație. Cu condiția ca ea, concurența, să fie loială. E de presupus, însă, că noile publicații vor obține finanțare de la bugetul public, iar abonarea la ele se va face pe principiul benevol-obligatoriu. Preconizata revenire la raioane va tăia craca de sub picioarele unor ziare județene libere care, fără a avea sedii în reședințele administrațiilor județene, au depus eforturi uriașe pentru a se afirma ca publicații regionale și a desfășura campanii de abonare în întreg județul (e cazul ziarelor *Business Info*, Cimișlia, jud. Lăpușna, *Ora Locală*, Ialoveni, jud. Chișinău, *Cuvântul*, Rezina, jud. Orhei). Iar publicația județeană *Accent provincial* (de altfel, un ziar bun, cu un potențial intelectual pe potrivă), și-a schimbat chiar sediul din orașul Glodeni în municipiul Bălți. Acum redacțiile în cauză vor trebui să revină la editarea ziarelor doar în raza raionului administrativ (cu un tiraj mai mic, bineînțeles), sau să continue editarea acestora în trei-patru raioane, ca și până acum. Această din urmă variantă va fi, însă, una foarte greu de realizat, măcar și din perspectiva reorganizării actualelor direcții poștale județene.

Dacă vom adăuga la cele spuse politica tarifară extrem de dură față de ziare, aplicată de ÎS “Poșta Moldovei”, plus serviciile tipografice și hârtia, exagerat de scumpe, se conturează o perspectivă deloc roză pentru presa independentă regională și locală.

Litera legii

Reflecții privind implementarea legii accesului la informație în Republica Moldova

Olivia PÎRȚAC,
coordonator, serviciul juridic CIJ

A trecut mai mult de un an de la intrarea în vigoare a Legii privind accesul la informație¹. Anterior s-a promovat proiectul, acum se promovează legea. Din nou și din nou i se amintește jurnalistului și omului de rînd cu ce achiziție s-a ales. Se vorbește despre această lege ca despre o mare realizare în spiritul democrației, despre faptul că Republica Moldova este una dintre puținele țări din Europa Centrală și de Est care au adoptat o astfel de lege. Cînd trecem însă la aspectul implementării - ... tăcere. Aproape că ai impresia că legea se respectă întru totul și respectiv nimeni nu are nici o pretenție. Și totuși se respectă oare legea în Republica Moldova?

Problema e că la noi oamenii nu sunt conștienți că au nevoie de informație și că trebuie să lupte pentru ea. Suntem extraordinar de toleranți și ni se pare absolut normal că autoritățile lucrează în secret. La rîndul său funcționarul public se duce la serviciu cu gîndul că trebuie să păzească informația și nu să o ofere. Este o moștenire a vechiului regim, cultul secretului, mai că ne-ar mira mai mult publicitatea decît ședințele închise.

Și mai este un motiv: în societatea noastră funcționarul public nu este privit ca un servitor al poporului, ci ca persoană care deține puterea. Respectiv acesta din urmă poate influența soarta cetățeanului simplu care, la rîndul său, simțindu-se sensibilizat de puterea funcționarului public, își concepe statutul ca fiind unul de "subordonat". Aș pune în valoare această mentalitate printr-un exemplu care, în esența sa, are la bază un caz real: o organizație mass-media s-a adresat cu cîteva întrebări organului fiscal din localitate. Reacția a fost tipică în contextul transparenței "reale" existente la noi în țară: "Cu ce ocazie, mă rog, să vă oferim noi această informație?". În replică, argumentul jurnaliștilor: Legea accesului la informație. Fiscalul "nu s-a împotrivit", a zis: "Bine... Dar știți, noi tare demult n-am făcut control la agenția dvs., venim săptămîna viitoare...". Morala nu se mai cere a fi comentată.

Normal că o lege n-ar fi efectivă, dacă nu ar exista răspundere pentru încălcarea ei. Nu este însă cazul Legii privind accesul la informație. În Codul contravențiilor administrative a fost introdus un articol care prevede că persoanei cu funcții de răspundere, care încalcă dispozițiile legale privind apărarea și asigurarea dreptului de acces la informație, i se aplică o amendă de la 10 la 150 de salarii minime². În cazul în care s-a solicitat o informație privind ocrotirea sănătății, securitatea publică sau protecția mediului înconjurător și neoferirea acesteia

a cauzat o daună considerabilă drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanei care solicită informație, se prevede pedeapsă penală cu privațiune de libertate pe un termen de pînă la 3 ani sau privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții ori de a exercita o anumită activitate pe un termen de pînă la 5 ani³. Pe baza acțiunii în contenciosul administrativ⁴, persoana vătămată poate să pretindă și compensarea bănească a prejudiciului moral cauzat (în mărime nelimitată), ceea ce în principiu este o inovație pentru sistemul nostru legislativ.

Deci nu o lipsă în legislație este cauza problemei. Dimpotrivă, la nivel legislativ statutul Republicii Moldova de "stat democratic" este consfințit aproape că definitiv.

Chiar și dacă unii funcționari au conștientizat faptul că există o Lege privind accesul la informație și că în conformitate cu ea au o serie de obligații, ei privesc această lege ca pe o povară. În mod normal însă, într-o societate sănătoasă, o astfel de lege nu poate fi privită decît ca un eveniment benefic pentru fiecare persoană: este o lege care prin excelență ne apără drepturile, pentru că această lege vrea să ne asigure o societate transparentă în care să știm ce se întîmplă în jurul nostru și ce ne așteaptă mîine. Orice instituție publică care respectă Legea accesului la informație își formează o reputație bună și o imagine pozitivă în fața societății. În Occident foarte multe autorități publice încearcă să ofere maxim de informație pentru public pentru a arăta că sunt transparente, astfel asigurîndu-și liniștea și simpatia din partea populației. O instituție care oferă mai multă informație este o instituție în care populația va avea încredere.

Beneficiarul acestei legi este orice om, dar în mod particular mass-media. În acest sens, ținem să menționăm că dreptul la libertatea de opinie și exprimare este foarte strîns legat de dreptul la informație, căci cum poate o persoană să genereze discuții în public a problemelor stringente ale societății, dacă nu are acces la informația ce ține de interesele primare ale acesteia? În același timp, Legea accesului la informație reglementează accesul la informația care este deja deținută de autorități, deci nimeni nu poate impune autoritatea să găsească o informație pe care nu o deține.

Tot Legea accesului la informație este o consfințire a dreptului omului la adevăr. Fiecare are dreptul să știe cît de poluat este mediul în care trăiește, dacă pămîntul pe care și-a construit casa este predispus spre eroziune, cît de mare este rata descoperirii infrațiunilor în orașul său. Un om informat este un om puternic, omul informat este omul care este întotdeauna în cîștig din punct de vedere financiar, este omul care știe cum să-și organizeze activitățile, astfel încît acestea să lucreze în favoarea lui și

Litera legii

nu contra lui.

În plus, informațiile joacă rolul de igienă publică, pentru că împiedică formarea corupției. De asemenea informațiile apropie poporul de guvernanți, ele asigură un dialog continuu, care permite ca guvernării să fie întotdeauna la curent cu problemele populației, iar populația cu activitățile guvernanților.

Șirul de efecte pozitive și importanța Legii privind accesul la informație poate fi prelungit și prin alte exemple elocvente, dar să trecem la studiul legii noastre. Nu este o lege perfectă, poate pentru că nici nu există legi perfecte. Dar nu de legi perfecte avem nevoie: o lege imperfectă care lucrează, atâta timp cât aceasta îți oferă un drept, este preferabilă unei legi bune, dar care nu se aplică. Din păcate, problema existentă în R. Moldova este aplicarea insuficientă și inadecvată a legilor bune, printre care este și Legea privind accesul la informație. Astfel, dacă înainte de adoptarea legii, anumite instituții erau înspăimântate de ideea că vor fi bombardate de cereri și că din această cauză nu vor mai putea să-și execute obligațiile curente, după adoptare observăm mai curînd o pasivitate surprinzătoare în această privință și nici o plîngere din partea organelor publice că nu au posibilitatea să satisfacă numărul impresionant de solicitări, că nu-și pot acoperi cheltuielile etc. Sigur, e și normal să nu fie prea multe cereri, căci omul de rînd are interese strict determinate, el nu are timp pe care să-l consacre pur și simplu testării Legii accesului la informație, punînd întrebări care nu-l interesează în particular. Dar mai este o cauză: mentalitatea existentă, despre care am vorbit chiar la început.

Totuși să revenim la lege. Dreptul la informație include 2 componente: dreptul de a accesa informația deținută de instituțiile și organele publice, dar și obligația pozitivă a organelor de a răspîndi informație despre funcțiile și activitățile lor, precum și alte informații determinate prin lege. De exemplu, furnizorul de informație **este obligat să difuzeze** pentru publicul larg informația care i-a devenit cunoscută (chiar și dacă nimeni nu i-o cere) în următoarele cazuri: cînd informația - a) poate preîntîmpina sau diminua pericolul pentru viața și sănătatea oamenilor; b) poate preîntîmpina, diminua pericolul producerii unor prejudicii de orice natură; c) poate opri răspîndirea informației neveridice, sau diminua consecințele negative ale răspîndirii acesteia; d) comportă o deosebită importanță socială. Aceste prevederi urmăresc inclusiv scopul evitării situațiilor similare celor care s-au produs în perioada avariei de la Cernobîl.

În ceea ce privește dreptul de a accesa informația, prin lege obligați să ofere informația sunt: **autoritățile publice centrale și locale**: Parlamentul, Președintele Republicii Moldova, Guvernul, Autoritatea judecătorească, Administrația publică care include: ministerele, departamentele, consiliile locale, primăriile, etc., **instituțiile publice centrale și locale** (organizațiile fondate de către stat în persoana autorităților publice și finanțate de la bugetul de stat, care au ca scop efectuarea unor atribuții de administrare, social-culturale și altor

funcții cu caracter necomercial), **persoanele fizice și juridice** care, în baza legii sau a contractului cu autoritatea/instituția publică, sînt **abilitate cu gestionarea unor servicii publice** și culeg, selectează, posedă, păstrează, dispun de informații oficiale, inclusiv de date cu caracter personal. În ceea ce privește dreptul de a cere informație, conform Legii Republicii Moldova, el aparține oricărui cetățean și persoanelor care au reședința sau domiciliul în R. Moldova. În lumina standardelor internaționale, faptul că acest drept nu s-a oferit "oricărei persoane" se consideră o imperfecțiune a legii noastre. De asemenea, nu mi se pare justificat faptul că solicitantul nu poate fi o persoană juridică. Desigur, aceasta este reprezentată printr-o persoană fizică, dar de ce să ceară persoana fizică informația în numele propriu, ca cetățean, și nu în numele persoanei juridice pe care o reprezintă ca solicitant? E adevărat că din art. 1(p. (1) a) reiese intenția legii de a reglementa "raporturile dintre furnizorii de informații și persoanele fizice și/sau juridice în procesul de asigurare și realizare a dreptului constituțional de acces la informație", intenție neconfirmată deplin prin prevederile ulterioare ale legii, în particular art. 5 care se referă la subiecți. De asemenea, de sub incidența legii au fost scoase accesul autorităților, instituțiilor publice, persoanelor fizice și/sau juridice, abilitate cu gestionarea unor servicii publice de la informațiile aflate la dispoziția entităților de același tip, ceea ce, în opinia mea, de asemenea reduce eventuale efecte benefice ale legii.

Legea asigură accesul la informațiile oficiale (informațiile aflate în posesia și dispoziția furnizorilor de informații, care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe, persoane oficiale, sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept), cu excepția informațiilor din categoria secretelor de stat, reglementate prin lege organică, informațiilor confidențiale din domeniul afacerilor, reglementate de legislația privind **secretul comercial**, informațiilor cu caracter personal, a căror divulgare este considerată drept o **imixtiune în viața privată**, anumitor categorii de informații ce țin de **activitatea operativă și de anchetă**, informațiilor ce reflectă rezultatele finale sau intermediare ale unor investigații științifice și tehnice și a căror divulgare privează autorii investigațiilor de **prioritatea** de publicare sau influențează negativ exercitarea altor drepturi, protejate prin lege. În cazul cînd numai anumite părți ale documentului nu sunt accesibile, furnizorii de informații sînt obligați să prezinte solicitanților părțile documentului, actului, accesul la care nu conține restricții conform legislației în vigoare, indicîndu-se în locurile porțiunilor omise una din următoarele sintagme: "secret de stat"; "secret comercial"; "informație confidențială despre persoană" etc. Legea moldovenească conține niște prevederi foarte evolute în spiritul democrației atunci cînd stipulează că "nu se vor impune restricții ale libertății de informare, decît dacă furnizorul de informații poate demonstra că restricția este reglementată prin lege organică și necesară

într-o societate democratică pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime sau siguranței naționale și că prejudiciul adus acestor interese ar fi mai mare decât interesul public în cunoașterea informației” (art.7, p.4). Nimeni nu poate fi pedepsit pe motive de siguranță națională pentru că a făcut publice anumite informații cu accesibilitate limitată, dacă dezvăluirea informațiilor nu atinge și nu este posibil să atingă un interes legitim legat de siguranța națională sau dacă interesul public de a cunoaște informația depășește atingerea pe care ar putea-o aduce dezvăluirea informației (art.7, p.5). Informația cu caracter personal poate fi accesată de persoana la care aceasta se referă, iar de alte persoane, doar cu consimțământul persoanei la care se referă sau în cazurile când aceasta a fost pusă la dispoziția publicului (publicată) integral anterior datei solicitării. În cazurile în care persoana la care se referă datele cu caracter personal nu consimte divulgarea lor, accesul la aceste date poate fi permis doar prin hotărârea instanței de judecată, care a stabilit că divulgarea va fi în interesul public, adică se va referi la protecția sănătății populației, la securitatea publică, la protecția mediului ambiant. Un element important este că nimeni nu este obligat să-și justifice interesul pentru informațiile solicitate. În privința termenelor, se va considera că furnizorul și-a executat obligațiile, dacă el va pune la dispoziția solicitantului informația cerută nu mai târziu decât peste 15 zile lucrătoare din momentul înregistrării cererii de acces la informații.

Următoarea întrebare ar fi cum totuși se poate contribui la implementarea Legii privind accesul la informație? Consider că nici nu trebuie să ne așteptăm că legea se va respecta de la sine, pentru orice drept trebuie să luptăm. Este nevoie ca individul nedreptățit să vrea să-și apere drepturile, să încerce să implice de partea sa și organizațiile nonguvernamentale, presa. Eforturile individuale vor fi insuficiente pentru un efect pozitiv global, este nevoie ca societatea civilă să fie unită și susținută de mass-media, de organele și instituțiile publice.

Dacă e să vorbim despre tactici de implementare aplicabile în Republica Moldova, prima și tradiționala variantă ține de instruire. Este nevoie de a se instrui populația, de a se ridica conștiința și cultura juridică a acesteia pentru ca omul de rând să știe că el are un drept și că el poate pretinde respectarea acestuia. Doar omul instruit va putea lupta conștient și pînă la capăt pentru un drept. În al doilea rînd, este deosebit de important să fie instruiți furnizorii de informații. Aceștia trebuie să fie conștienți de obligațiile pe care le au și ar fi bine ca ei să execute aceste obligații în virtutea convingerii că a oferi informația este datoria lor față de societate, că aceasta nu le aduce nici un prejudiciu. Instruirea se poate face la seminare, cursuri, lecții ordinare la facultăți, dar și prin mediatizare.

În paralel, este bine să se creeze precedente – acestea au un efect puternic asupra democrației. De exemplu, ar fi bine să fie luat un caz elocvent de refuz al accesului la

informație, să fie acționat în judecată furnizorul de informație, procesul să fie dus pînă la capăt, și în același timp cazul să fie mediatizat intens. Acționarea în judecată, obținerea cîștigului de cauză și mediatizarea lui poate fi o victorie importantă pe tărîmul luptei pentru acces la informație. Aceasta va face foarte atenți funcționarii în momentul cînd aceștia vor fi tentați să refuze accesul la informație. Teama de responsabilitate constituie unul din motivele principale pentru care se respectă dreptul. Dar și în cazul în care hotărîrile instanței de judecată întîrzie să apară, mediatizarea refuzurilor de a oferi informația, care (pentru orice jurist) reprezintă evident o încălcare a legii, va avea efecte pozitive asupra implementării legii. Pentru a reuși în implementarea legii, autoritățile trebuie eventual chiar provocate să spună nu, și apoi acționate în judecată, criticate, or, o societate foarte tolerantă nu va reuși niciodată să-și vadă drepturile respectate. Un efect deosebit de pozitiv îl au victoriile. Acestea trebuie obținute, pentru că populația își formează încrederea într-un drept anume prin victorii.

În finalul acestui articol aș vrea să citez un fragment care, în opinia mea, spune foarte multe despre accesul la informație și necesitatea implementării sale: “Informația este oxigenul democrației. Dacă oamenii nu știu ce se întîmplă în societatea în care trăiesc, dacă acțiunile celor care îi conduc le sunt ascunse, ei nu pot participa semnificativ la viața acelei comunități. Dar informația nu reprezintă numai o necesitate pentru cetățeni - ea este și un element esențial al unei bune conduceri. O proastă conducere are nevoie de secrete pentru a putea exista. Ea permite dezvoltarea rapidă a ineficienței, corupției și risipei. După cum spunea Amartya Sen, laureat al Premiului Nobel pentru economie, nu a existat niciodată o foamete gravă într-o țară cu o formă de guvernământ democratică și o presă relativ liberă. Informația permite oamenilor să examineze minuțios acțiunile guvernului și reprezintă fundamentul unei dezbateri corecte, informate asupra acestor acțiuni.”⁵

1 Legea privind accesul la informație Nr 982-XIV din 11.05.2000, M.O. 88-90 din 28.07.00

2 Codul cu privire la contravențiile administrative din 29.03.1985, art. 199/7 introdus prin Legea nr. 312-XV din 28.06.2001

3 Codul Penal din 24.03.1961, art. 140/4 introdus prin Legea nr. 312-XV din 28.06.2001

4 Legea contenciosului administrativ Nr 793-XIV din 10.02.2000, M.O. 57-58, 18.05.00

5 “Dreptul publicului de a fi informat. Principii ale legislației privind libertatea de informare”, Article 19, Londra, Iunie 1999, p. 1.

Sondaj

Cum ne informăm?

Centrul de Analiză și Investigații Sociologice, Politologice și Psihologice "CIVIS", a efectuat recent, la comanda Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM), un studiu al opiniilor adolescenților și femeilor tinere în problemele migrației și a traficului de femei. Dorind să stabilească căile optime de difuzare a informației destinate acestui auditoriu, autorii studiului au efectuat și investigații ce țin de relațiile cu mass-media.

1. Cum credeți, care sunt cele mai de încredere surse de informare?

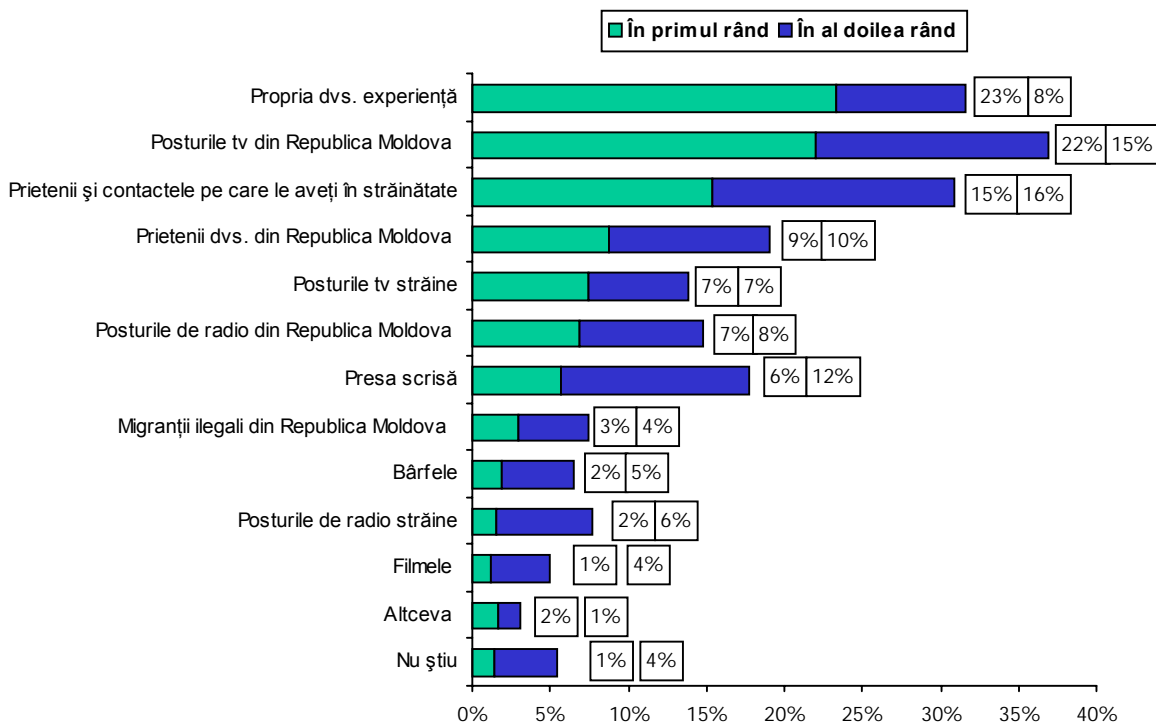

Figura 1. Cum credeți, care sunt cele mai de încredere surse de informare?

Printre cele mai de încredere surse de informare ale respondenților, în primul rând, au fost menționate propria experiență (23%) (fig. 1.), posturile tv din Republica Moldova (22%), prietenii și contactele pe care le au persoanele chestionate în străinătate (15%).

Ponderea persoanelor, care au optat pentru propria experiență, prevalează îndeosebi:

- în funcție de zona geografică – în zona de nord – 26% (Tabelul 1.)
- în funcție de vârstă – în grupul de vârstă 22-25 ani – 27%
- în funcție de naționalitate – în rândul găgăuzelor, bulgăroaicelor, persoanelor de altă naționalitate – 29%
- în funcție de studii – în rândul persoanelor cu studii superioare – 34%
- în funcție de ocupație – în rândul cadrelor didactice sau medicale – 31%
- în funcție de venit – în rândul persoanelor care au un venit de 401 lei sau mai mult – 32%

Ponderea persoanelor, care au cea mai mare încredere în posturile tv din Republica Moldova, prevalează îndeosebi:

- în funcție de zona geografică – în zona de nord – 26%
- în funcție de mediu – în mediul rural – 27%
- în funcție de vârstă – în grupul de vârstă 14-17 ani – 25%
- în funcție de naționalitate – în rândul ucrainenilor – 25%
- în funcție de studii – în rândul persoanelor cu studii medii complete – 27%
- în funcție de ocupație – în rândul elevilor – 25%
- în funcție de venit – în rândul persoanelor care au un venit de la 1 până la 50 lei – 32%

Ponderea persoanelor, care au cea mai mare încredere în prietenii și contactele din străinătate, prevalează îndeosebi:

- în funcție de mediu – în capitală – 26%
- în funcție de naționalitate – în rândul rusoaicelor – 28%
- în funcție de studii – în rândul persoanelor cu studii superioare – 22%
- în funcție de ocupație – din rândul persoanelor cu altă ocupație – 25%
- în funcție de statutul familial – în rândul femeilor divorțate, văduvelor – 23%
- în funcție de venit – în rândul persoanelor care au un venit de la 201 până la 400 lei – 20%

Tabelul 1. Cum credeți, care sunt cele mai de încredere surse de informare?

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
1. Propria dvs. experiență														
2. Prietenii și contactele pe care le aveți în străinătate														
3. Prietenii dvs. din Republica Moldova														
4. Posturile de radio din Republica Moldova														
5. Posturile TV din Republica Moldova														
6. Posturile de radio străine														
7. Posturile TV străine														
8. Migranții ilegali din Republica Moldova														
9. Presa scrisă														
10. Filmele														
11. Bărfele														
12. Altceva														
13. Nu știu														
Total		23	15	9	7	22	2	7	3	6	1	2	2	1
Zona geografică:	Nord	26	10	10	9	26	0	7	3	4	1	1	1	2
	Centru	23	18	8	6	20	2	7	3	7	1	1	2	2
	Sud	20	16	8	8	22	2	9	3	6	2	6	1	1
Mediul	Capitală	22	26	9	2	11	2	8	1	8	3		5	2
	Urban, cu excepția or. Chișinău	25	17	9	6	19	1	8	3	6	0	2	1	1
	Rural	23	11	8	9	27	1	7	3	5	1	2	1	1
Vârsta:	14-17 ani	18	11	12	4	25	2	11	2	6	2	2	1	1
	18-21 ani	25	14	6	8	24	2	8	4	3	1	2	2	2
	22-25 ani	27	19	10	9	20	2	5	2	5	2	0	1	
	26-30 ani	22	17	8	7	19	0	6	4	9	0	2	2	3
Naționalitatea	Moldoveancă (Româncă)	24	14	8	8	23	2	7	3	5	1	2	1	1
	Rusoaică	20	28	9	1	12	3	11		8			7	
	Ucraineană	16	16	7	7	25		9	4	6	3	2	1	3
	Găgăuză, bulgăroaică, alta	29	17	15	3	14	2	5	2	8		8		
Studiile:	Studii medii incomplete	18	14	10	7	24	2	10	2	5	2	2	2	1
	Studii medii complete	22	14	10	8	27	2	3	5	4	1	1	2	1
	Studii de meserie	23	12	9	9	23	1	6	2	8	2	4	1	2
	Studii superioare incomplete	24	19	9	4	19	1	10	5	6		1	1	1
	Studii superioare	34	22	3	6	13	1	6	1	7		1	3	3
Ocupația:	Elevă	20	12	11	4	25	2	11	3	6	2	2	1	
	Studentă	26	14	8	5	22	1	7	3	5	1	2	2	1
	Cadre didactice sau medicale	31	21	4	8	15		7	6	2		1	2	2
	Muncă fizică, casnică	22	13	9	11	23	1	6	2	7	1	1	2	3
	Șomeră	24	16	11	9	18	2	6	3	3	2	5		2
	Altă ocupație	19	25	5	4	25	2	5		11			3	
Statutul familial:	Celibatară	24	15	9	5	22	2	8	3	5	1	2	2	1
	Căsătorită	23	16	7	10	22	1	6	3	6	1	2	2	1
	Divorțată, văduvă	21	23	13	8	15	3		3	5		3		8
Venitul	Nici un venit	22	13	10	6	24	2	10	3	6	2	2	1	1
	1-50 lei	21	15	10	7	32	1	4	2	5	1	2	1	
	51-100 lei	20	15	8	8	19	3	7	5	8		3	3	3
	101-200 lei	22	17	11	9	21	1	10	2	2	2	1	1	2
	201-400 lei	23	20	8	7	22	1	5	2	7	1	3	1	2
	401 lei sau mai mult	32	19	5	7	13	1	5	3	6	1	2	4	3
Calatorii	Au fost peste hotare	25	17	7	6	20	2	10	2	7	1	1	2	1
	Nu au fost nici o dată peste hotare	22	14	11	7	24	1	5	3	5	2	3	1	2

Sondaj

2. Mass-media care inspiră cea mai mare încredere

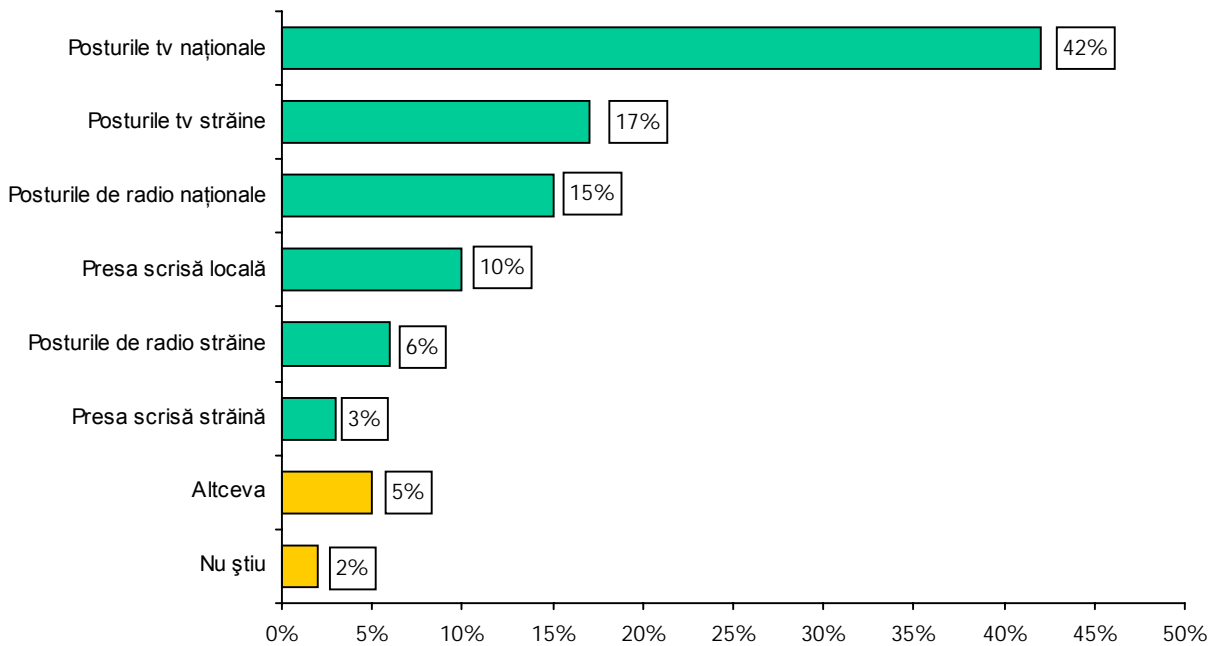

Figura 2. În care mijloc de informare aveți cea mai mare încredere?

Pentru 42% dintre persoanele chestionate cea mai de încredere sursă de informare sunt posturile tv naționale (fig. 2).

Ponderea persoanelor care au susținut această opinie prevalează îndeosebi:

- în funcție de zona geografică – în zona de nord – 49% (Tab. 3)
- în funcție de mediu – în mediul rural – 48%
- în funcție de studii – în rândul persoanelor cu studii medii complete – 50%
- în funcție de venit – în rândul persoanelor care au un venit de la 1 până la 50 de lei – 50%
- în funcție de faptul dacă au fost sau nu peste hotare – în rândul persoanelor care nu au fost peste hotare – 48%

17% dintre respondenți consideră drept sursă de încredere

posturile tv străine.

Această opinie prevalează îndeosebi:

- în funcție de mediu – în capitală – 36%
- în funcție de naționalitate – în rândul rusoaicelor – 26%
- în funcție de studii – în rândul persoanelor cu studii superioare – 24%
- în funcție de statutul familial – în rândul femeilor divorțate, văduve – 23%
- în funcție de venit – în rândul persoanelor care au un venit de 401 lei sau mai mult – 25%
- în funcție de faptul dacă au fost sau nu peste hotare – în rândul persoanelor care au fost peste hotare – 23%

15% dintre persoanele chestionate au menționat că cel mai de încredere mijloc de informare sunt posturile de radio naționale. În special, au menționat astfel respondenții din zona de Nord (21%).

Tabelul 2.

În care mijloc de informare aveți cea mai mare încredere?

		Posturile de radio naționale	Posturile tv naționale	Posturile de radio străine	Posturile tv străine	Presa scrisă locală	Presa scrisă străină	Altceva	Nu știu
		%	%	%	%	%	%	%	%
Total		15	42	6	17	10	3	5	2
Zona geografică:	Nord	21	49	6	11	7	3	3	1
	Centru	11	37	8	21	11	4	7	2
	Sud	17	47	2	16	13	2	3	3
Mediul	Capitală	4	22	12	36	9	6	9	1
	Urban, cu excepția or. Chișinău	16	45	4	16	11	4	3	1
	Rural	18	48	5	12	9	2	5	2
Vârsta:	14-17 ani	18	45	5	17	11	2	1	1
	18-21 ani	14	43	4	16	11	5	5	2
	22-25 ani	15	43	8	19	7	3	5	0
	26-30 ani	15	38	7	16	11	2	7	3
Naționalitatea	Moldoveancă (Româncă)	16	44	5	16	10	3	5	2
	Rusoaică	11	30	11	26	7	8	8	
	Ucraineană	14	44	10	16	10	1	5	
	Găgăuză, bulgăroaică, alta	15	39	6	18	15	5		2
Studiile:	Studii medii incomplete	16	43	6	16	12	3	3	1
	Studii medii complete	17	50	5	12	6	3	5	2
	Studii de meserie	17	43	6	15	13	2	2	2
	Studii superioare incomplete	13	41	5	22	9	3	6	1
	Studii superioare	8	30	9	24	10	5	11	3
Ocupația:	Elevă	16	46	4	15	10	5	3	1
	Studentă	14	43	2	19	10	4	5	2
	Cadre didactice sau medicale	12	37	6	17	12	3	10	2
	Muncă fizică, casnică	17	43	7	15	9	1	6	2
	Șomeră	16	44	7	20	9		2	2
	Altă ocupație	10	32	13	18	12	8	4	3
Statutul familiar:	Celibatară	15	43	5	17	11	4	4	1
	Căsătorită	17	42	6	16	9	2	6	2
	Divorțată, văduvă	8	41	13	23	5		8	3
Venitul	Nici un venit	16	45	5	17	10	3	4	1
	1-50 lei	16	50	5	8	12	2	5	2
	51-100 lei	15	46	5	15	9	3	4	3
	101-200 lei	15	42	3	19	11	3	5	2
	201-400 lei	15	41	8	15	11	4	5	2
	401 lei sau mai mult	11	29	11	25	8	5	8	3
Calatorii	Au fost peste hotare	13	36	7	23	10	4	6	2
	Nu au fost nici o dată peste hotare	17	48	5	11	10	3	4	2

Sondaj

3. Sursele mass-media preferate cel mai frecvent

66% dintre persoanele chestionate cel mai des utilizează în calitate de sursă de informare televiziunea (Figura 3.).

Ponderea persoanelor care utilizează cel mai des televiziunea prevalează îndeosebi:

- în funcție de zona geografică - în Zona de Sud - 72% (Tabelul 3.)
- în funcție de vârstă - în grupul de vârstă 26-30 ani - 70%
- în funcție de naționalitate - în rândul găgăuzelor, bulgăroaicelor și persoanelor de altă naționalitate - 70%
- în funcție de studii - în rândul persoanelor cu studii superioare - 72%
- în funcție de ocupație - în rândul cadrelor didactice sau medicale - 70%
- în funcție de statutul familial - în rândul femeilor căsătorite - 71%

25% dintre persoanele chestionate, cel mai des preferă ca sursă de informare radioul.

Ponderea acestor persoane prevalează îndeosebi:

- în funcție de zona geografică - în Zona de Nord - 32%

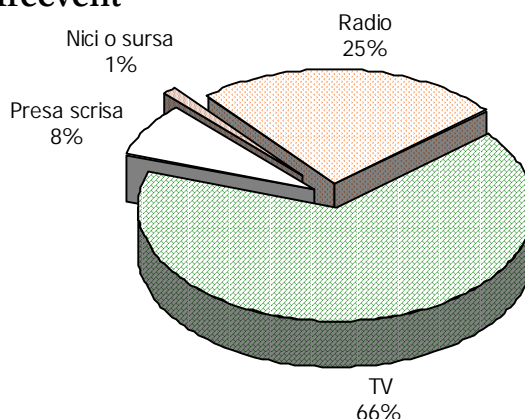

Figura 3. Sursele mass-media preferate cel mai frecvent

- în funcție de mediu - în mediul urban, cu excepția or. Chișinău - 29%

- în funcție de ocupație - în rândul studenților - 28%

- în funcție de venit - în rândul persoanelor care au un venit de la 51 până la 100 de lei - 30%

Tabelul 3. Ce mijloc de informare preferați cel mai des?

		Radio	TV	Presa scrisă	Nici o sursă
		%	%	%	%
Total		25	66	8	1
Zona geografică:	Nord	32	57	9	2
	Centru	23	68	8	1
	Sud	19	72	8	1
Mediul	Capitală	23	66	9	2
	Urban, cu excepția or. Chișinău	29	61	8	1
	Rural	23	68	8	1
Vârsta:	14-17 ani	26	64	10	
	18-21 ani	27	61	9	3
	22-25 ani	26	69	5	1
	26-30 ani	20	70	9	1
Naționalitatea	Moldoveancă (Româncă)	25	66	8	1
	Rusoaică	27	65	7	1
	Ucraineancă	22	66	13	
	Găgăuză, bulgăroaică, alta	18	70	8	5
Studiile:	Studii medii incomplete	26	63	10	1
	Studii medii complete	27	67	4	3
	Studii de meserie	26	64	9	1
	Studii superioare incomplete	24	67	8	1
	Studii superioare	17	72	10	1
Ocupația:	Elevă	24	65	10	0
	Studentă	28	62	8	3
	Cadre didactice sau medicale	24	70	6	1
	Muncă fizică, casnică	24	68	6	1
	Șomeră	26	66	7	1
	Altă ocupație	22	65	12	2

Statutul familial:	Celibatară	26	63	9	2
	Căsătorită	22	71	6	1
	Divorțată, văduvă	26	67	5	3
Venitul	Nici un venit	23	68	9	1
	1-50 lei	23	66	10	
	51-100 lei	30	63	6	1
	101-200 lei	26	66	6	3
	201-400 lei	28	64	5	2
	401 lei sau mai mult	23	64	11	3
Călătorii	Au fost peste hotare	22	68	10	1
	Nu au fost nici o dată peste hotare	28	64	6	2

Legea pe hîrtie și în realitate

Vasile SPINEI,
președintele Centrului de Promovare
a Libertății de Exprimare și Accesului la
Informație

A trecut mai bine de un an și jumătate de la adoptarea Legii privind accesul la informație, act legislativ de o deosebită importanță, cu titlu de pionierat în spațiul ex-sovietic, care are ca prim scop extinderea și aprofundarea transparenței activității autorităților/instituțiilor publice, încadrarea activă a cetățenilor în procesul de democratizare a societății și de creare a statului bazat pe drept.

Cu regret, și această lege, elaborată în conformitate cu standardele internaționale, cu concursul experților din SUA și de la Consiliul Europei, cu participarea activă a mai multor structuri ale societății civile, rămîne a fi deocamdată la faza inițială a implementării. Ca și pînă la adoptarea ei, majoritatea absolută a cetățenilor nu-și cunosc și nu-și exercită legitimul drept de a fi informați și de a solicita informații despre

activitatea de zi cu zi a puterii, iar funcționarii, conducerea în ansamblu, preferă să-și secretizeze excesiv activitatea.

Sondajul a fost realizat de Centrul de Promovare a Libertății de Exprimare și a Accesului la informație.

Eșantionul:

- * **253 jurnaliști (inclusiv, 110 reprezentante ale sexului frumos)**
- * din 83 de colective redacționale ale mijloacelor de informare în masă independente, de stat și ale celor finanțate de către partide sau mișcări social-politice
- * din 10 județe, UTA Găgăuzia, municipiile Chișinău și Bălți
- * din presa scrisă republicană
- * din presa scrisă locală
- * din presa electronică (radio / tv) republicană
- * din presa electronică (radio / tv) locală
- * de la agențiile de presă

Perioada realizării sondajului: **septembrie 2001**

Tabelul 1

De care din factorii enumerați mai jos, considerați că depinde, în cea mai mare măsură, calitatea și operativitatea furnizării informației?

	%
Formațiunea politică, aflată la putere	31,2
Atitudinea Guvernului față de mass-media	29,2
Politica statului de susținere a mass-media în general	44,7
Modul de implementare a legislației în domeniu	22,5
Prestigiul publicației, postului de radio / TV	41,1
Autoritatea redactorului	10,3
Autoritatea jurnalistului	38,3
Competența responsabililor de la instanța care furnizează informația	30,4
Nivelul transparenței în instituția respectivă	38,3
Alți factori	2

Sondaj

Tabelul 2

În ce măsură cunoașteți tipurile de informații secretizate de către autoritățile / instituțiile publice?

	Bine	Parțial	Deloc
%	7,9	62,1	30

Tabelul 3

Cum procedați, de obicei, atunci când vi se limitează accesul la informație?

	%
Invocați argumente suplimentare	56,5
Faceți trimitere la legislație	52,6
Afirmați că veți informa opinia publică	52,6
Afirmați că vă veți adresa conducerii instituției în cauză	18,2
Afirmați că vă veți adresa organelor ierarhic superioare	15,4
Afirmați că vă veți adresa instanței de judecată	5,5
Vă adresați conducerii instituției în cauză	27,1
Vă adresați organelor ierarhic superioare	13,4
Vă adresați instanței de judecată	3,1
Informați conducerea redacției	37,1
Promiteți că veți ignora sursa respectivă și că nu veți mai apela la ea	20,6
Utilizați procedee neformale	22,1
Vă adresați altor surse de informație	58,9
Nu ați avut asemenea cazuri	2,4
Nu întreprindeți nimic	4,3
Altceva	2,4

Tabelul 4

Cum considerați, în ce măsură populația Republicii Moldova este informată despre activitatea autorităților / instituțiilor publice de către:

	%		
	suficient	insuficient	deloc
Presă	32,1	65,9	2
Televiziune	14,7	75,3	10
Radio	27,9	67,7	4,4
Agențiile de presă	37,7	57,9	4,4

Tabelul 5

Este suficient de transparentă activitatea următoarelor autorități / instituții publice?

	%	
	da	nu
Președinția Republicii Moldova	18,5	81,5
Parlamentul Republicii Moldova	27,8	73,2
Guvernul Republicii Moldova	20,8	79,2
Curtea Constituțională	33,8	66,2
Curtea Supremă de Justiție	19,2	80,8
Procuratura Generală	7	93
Curtea de Conturi	19,3	80,7

Banca Națională a Moldovei	25,9	74,1
Ministerul Economiei	26	74
Ministerul Industriei	20,5	79,5
Ministerul Transporturilor și Comunicațiilor	24,1	75,9
Ministerul Energeticii	21,5	78,5
Ministerul de Externe	23,3	76,7
Ministerul Finanțelor	18,1	81,9
Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare	32,1	67,9
Ministerul Învățământului	42,9	57,1
Ministerul Sănătății	43,5	56,5
Ministerul Culturii	51,5	48,5
Ministerul Ecologiei, Construcțiilor și Dezvoltării Teritoriului	43,8	56,2
Ministerul Muncii și Protecției Sociale	35,9	64,1
Ministerul Justiției	17,9	82,1
Ministerul Afacerilor Interne	22,6	77,4
Ministerul Apărării	26	74
Academia de Științe a Moldovei	50,7	49,3
Departamentul Privatizării	15,2	84,8
Departamentul Controlului Vamal	13,2	86,8
Serviciul de Informații și Securitate	3,9	96,1
Departamentul Analize Statistice și Sociologice	28,1	71,9
Departamentul Protecției Civile și Situații Excepționale	36,4	63,6
Prefecturile	28,4	71,6
Consiliile județene	35,3	64,7
Primăria municipiului Chișinău	44,8	55,2
Primăriile municipale și orășenești	31,3	68,7
Instituțiile de învățământ superior	40,4	59,6

Tabelul 6

În ce măsură considerați că viața particulară a funcționarilor publici, deputaților, altor persoane cu funcții de răspundere trebuie să fie date publicității de către mass-media?

	Într-o măsură mai mare decât a celorlalți cetățeni	În aceeași măsură ca și a celorlalți cetățeni	Într-o măsură mai mică decât a celorlalți cetățeni	În funcție de importanța informației care poate avea consecințe de ordin social, economic, politic pentru societate
%	39,9	15,8	2	42,3

Tabelul 7

În cazurile, când vi s-a îngădit accesul la întrunirile / ședințele de la instituțiile publice, care dintre următoarele motive v-au fost expuse:

	%
Nu erați acreditat	36,7
Nu ați prezentat legitimația de acreditare	7,9
Vi s-a declarat că ședința era închisă (secretă)	54,1
Vi s-a declarat că ședința purta un caracter intern	33,6
Vi s-a declarat că instituția nu agreează orientarea politică a publicației / postului de radio / tv pe care îl reprezentați	11
Vi s-a declarat că sînteți persoană non-grata în instituție	3,2
Lipsește spațiu pentru toți doritorii	9
Fără nici un motiv	15,4
Nu am avut asemenea cazuri	30

Sondaj

Tabelul 8

Care este părerea dvs. privind evoluția mijloacelor de informare în masă în ultimul deceniu?

	Au devenit mai independente și mai obiective	Au rămas la fel ca și pe timpurile sovietice	Au devenit și mai dependente față de structurile de stat, economice și politice	Altele
%	37,3	9,5	52,4	0,8

Tabelul 9

Date despre răspunsurile la întrebarea: "În viziunea dvs., în Republica Moldova există cenzură?"

	Evidentă	Camuflată	Nu există
%	13,5	81,3	5,2

Tabelul 10

Cum considerați dvs., care din următoarele instituții folosesc mijloacele de informare în masă în scopul manipulării opiniei publice?

	%
Autoritățile / instituțiile publice în ansamblu	32
Unele instituții publice	14,2
Forțele politice, în special în perioada campaniilor electorale	82,6
Formațiunile politice, aflate la putere	79,1
Grupările corupte	53,8
Alte instituții	1,6

Tabelul 11

Cu care din următoarele afirmații sunteți de acord?

	Jurnaliștii necesită anumite privilegii în cadrul accesului la informație	Accesul la informație necesită a fi asigurat în egală măsură pentru toate persoanele	Jurnaliștii calificați au suficiente posibilități pentru a obține informația necesară
%	52,6	30,8	16,6

Tabelul 12

Cum calificați recente modificări în Codul penal și în Codul privind contravențiile administrative ce țin de pedepsele pentru îngrijirea accesului la informație?

	Sînt binevenite	Sînt prea dure	Ar trebui înăsprite	Nu sunt la curent cu aceste modificări	Alte variante
%	40,5	4,8	24,9	29	0,8

Tabelul 13

Ce părere aveți, în general, despre legislația privind apărarea onoarei, demnității, reputației profesionale ale cetățenilor și organizațiilor din Republica Moldova?

	Este adecvată stării de lucruri de la noi	Este în favoarea celor criticați	Este în favoarea mass media
%	39,9	55,7	4,4

Tabelul 14

Ce părere aveți despre Legea presei?

	Este învechită și necesită a fi elaborată o lege nouă	Este învechită și necesită a fi modificată	În genere – este de prisos	Necesită a fi abrogată și a se ridica la rang de lege Codul de etică a jurnaliștilor	Altele
%	22,2	33,1	12,4	31,9	0,4

Etica jurnalistică

Accente si incidente deontologice

Ion ENACHE

Președintele Comisiei Naționale de Etică profesională a jurnaliștilor din Moldova

După fenomenul de “înregimentare” fără precedent a mijloacelor de informare de la Chișinău conform unor criterii electorale, după campania fără precedent de “acaparare” a mass-media scrise și electronice de către noul partid de guvernământ, iată că avem de-a face cu un nou fenomen social-politic și deontologic – “killer”-ismul în presă. Un fel de dezmaț al asasinilor verbali, pentru care cuvântul a devenit cel mai eficace mijloc de răzburare și arma cea mai ucigătoare. Promotorii acestui fenomen în ultimul timp au devenit... Cine credeți? Tinerii jurnaliști de la *Accente* – cel mai “liber” declarat ziar de la noi. Biografia lui începe într-o duzină de numere, deși ei susțin că ar avea și niște predecesori: *A.B.C.*, *Aghiuță* (vezi nr.9, p.6). Ei bine, s-ar putea ca și pentru acei predecesori cuvântul să fi fost un “panaceu” împotriva tuturor relelor. S-ar putea că și ele “au abordat incendiar” prin intermediul “frazelor usturătoare, ironice, sarcastice, foiletonului cele mai sensibile și nevrologice teme din societate”, dar cu ciubotele nespălate în viața privată a omului, sunt sigur, nu s-au băgat.

Ca cititor și jurnalist de profesie urmăresc evoluția ziarului de la primul până la ultimul număr. Apariția lui a fost pentru mine o revelație. Zic, uite un ziar care nu se teme să atace problemele, care încearcă să pună în lumină niște conuri de umbră, independent de persoană, orientare, partid, rang, portofoliu...

Cineva spunea că o fi fiind ai lui Pasat, Urechean, Diacov, Voronin, Roșca... Nu m-au convins. I-am găsit pe toți aninați.

Sămînța suspiciunii față de “curajul” lor declanșat mi-a aruncat-o o frază, citată chiar de Traianus în nr.5, cum că cineva i-ar fi propus într-o zi: “Te plătesc cât îmi ceri, numai să nu scrii, adică sînt în stare să-ți plătesc chiar și tăcerea!”...

Oare chiar să fie așa? Și nu aș fi făcut caz din presupunerile acestea dacă nu aș fi constatat și alte “legități” în elucidarea problemelor de către *Accente*. Una ar fi cea referitoare la Studioul de Artă “Buciumul”. Bine, o fi ochit Tudor Tătaru clădirea școlii de Arte “Șciusev”, în ograda căreia s-ar fi aciuat, chipurile, studioul (vezi nr.4), dar în contrapunerea acestei afirmații mai sunt și altele, însoțite de argumente expuse de însuși Tudor Tătaru și alte persoane la o conferință de presă. De ce înflăcărații luptători pentru adevăr nu le-au expus cel puțin pentru “echidistanță”, cum o cere deontologia profesională unanim acceptată în lume? Nu. *Accentele* continuă să-l bată în cap pe Tătaru și să lovească în studioul acestuia, afirmând orbește că acesta e o “tavernă tătărească cu miros de mujdei și vin oțet” și nu un “centru al culturii noastre naționale”, cum îl califică cei ce îi iau apărarea. Eu nu zic că spirite dezlănțuite țintesc subtil în niște valori ale neamului. Eu mă întreb de ce semnatarii scrisorii în apărarea școlii de arte sunt cetățeni pătimiți, iar semnatarii Apelului întru susținerea studioului sunt “somniați”? Pentru că, îndrăznesc să afirm: oricare ar fi atitudinea noastră față de valoarea acestor personalități, instituții, comparativ cu fiecare din ele cei de la *Accente* nu au făcut nici cât negru sub unghie.

Și încă un moment – cel referitor la problema ULIM-ului.

Vai, câtă zarvă și cu el! Întîi că rectorul Andrei Galben nu e unul care să se lase înțepat de colaboratorii de la *Accente*. Apoi, că unii dintre aceștia (chiar Sergiu Afanasiu în persoană) au fost și ei pînă mai ieri șefi de catedre, consilieri, chiar proectori pe la ULIM. Însuși Sergiu Afanasiu era pînă mai anul trecut unul din cei mai consecvenți promotori ai ULIM-ului. Se vede că afacerea a eșuat și, pomeniți în afara ULIM-ului, ba mai avînd la îndemînă și un ziar nou-nouț, lansat prin inventivitatea tradițională a ABECELUȘ-ului, de ce să nu spună “who is who” la ULIM.

Tărășenia ce ține de comportamentul gazetăresc, însă, nu pornește de la faptele expuse negru pe alb și nici de la culorile, prin care sunt vopsiți colaboratorii ULIM-ului (e în stilul publicației, nu?), ci de la semnătura articolului – L. Busuioc. Lucru normal, cei care știu cât de cât această “istorie”, știu foarte bine că jurnalistul Leonid Busuioc a fost mai mulți ani purtătorul de cuvînt al lui Galben, adică un fel de mai mare pentru relațiile ULIM-ului cu mass-media. De la un timp nu mai e. Articolul însă ar fi putut să-l semneze. Și nu e de mirare ca furia lui Galben s-a revărsat întîi asupra lui Leonid Busuioc, încît sărmanul umbla mai apoi dînd explicații la fiecare: “Dar nu sunt eu, frate! Nici cu spatele nu știu de un atare articol!” La redacție i s-a spus omului franc: “Da. Nu ești dumneata. E Larisa Busuioc, o colaboratoare de-a noastră”... Sergiu Afanasiu, care știe foarte bine că predecesorul său în cabinetul lui Galben a fost Leonid Busuioc, nu a intervenit ca să se evite eroarea (adică ori prenumele semnatarei să se scrie deplin, ori să se dea o notă explicativă). De ce? Pentru a semăna și mai multă confuzie? Pentru a dispersa în două mînia lui Galben? Sau pentru a încerca să ia foc cu gura lui Leonid Busuioc?

Și tărășenia nu are punct nici aici. Andrei Strîmbeanu, care e vizat și el în “Istoria unui galbîn devalorizat” din nr.3, publică în *L.A.* (nr.31) un articol – “Istoria unei calomnii”, care începe prin următoarele: “Domnul Leonid Busuioc, de când nu mai este angajatul ULIM-ului, nu-i place nimic în această instituție”... Normal. Omul a luat-o “de bună” și L. Busuioc pentru el e Leonid Busuioc! De unde putea ști că Sergiu Afanasiu trișează cu semnăturile și că L. Busuioc ar putea fi un nume-fantomă, în a cărui umbră se ascunde chiar Sergiu Afanasiu...

Dar să nu anticipăm lucrurile. Să lăsăm, precum zicea și Andrei Strîmbeanu, ca instanța judiciară “să descopere și acest nume”...

Acum să revenim la “killer”-ismul ca fenomen și la deontologia din presă, pentru că ele de fapt constituie suiectul discuției noastre.

Pe adresa Comisiei naționale de etică a jurnaliștilor din Moldova a venit o scrisoare, semnată de conferențiarul universitar Ion Melniciuc. De menționat că Ion Melniciuc e doar unul din personajele centrale sau “țintele de atac” în *Accente* (vezi “Omul din umbră”, nr.4). Și nu că ar fi fost lovit sau demascat mai cumplit decît alții (Alexandru Roman, Eugenia Duca, Nicolae Cernomaz etc.). Pur și simplu, spre deosebire de alții, s-a dovedit a fi mai orgolios sau cu “amor propriu”, pentru că alții au pățit-o mai rău, dar preferă să tacă, simțindu-se “cu musca pe căciulă” sau avînd mai multă imunitate. Ba dl Melniciuc a mai avut ghinionul să se revolte

Etica jurnalistică

și în ziarul *Făclia*, pentru care a “încasat-o” și în nr.5 al *Accente*-lor. Iată însă câteva pasaje din scrisoarea înaintată la Comisia națională de etică:

“...vă aducem la cunoștință că proaspătul săptămînal liber “*Accente*” (director: Sergiu Afanasiu) a declanșat, chiar din start, o campanie de calomnie fără precedent a cetățenilor din Republica Moldova, care prin nimic nu s-au făcut vinovați pentru a fi pasibili de calomnie. Furibunzii gazetari de la această ticăloasă publicație au pus pe rol artileria grea a demagogiei, pe care o confundă cu democrația, și-i trec prin etuva bîrfelilor, de care numai ei sînt capabili, pe toți acei care prin ceva nu le convin. Numai în numerele 4 și 5 au fost luați în țepă, atacați mișelește, ponegriți în mod barbar vreo 80 de persoane: oameni de stat, politicieni, rectori, pedagogi, savanți, scriitori, ziariști, cîntăreți, artiști, oameni de afaceri ș.a.

(Dle Melniciuc, dacă ați fi citit numerele de la primul pînă la ultimul, ați fi văzut că numărul acestor persoane este incomparabil mai mare).

Pseudogazetarii de la publicația dată încalcă în mod flagrant Codul principiilor de etică profesională (Codul deontologic) al jurnalistului din Republica Moldova. Ticăloșenia acestor pseudogazetari este evidentă: ei atacă cu măștile pe față. Semnează cu niște pseudonime (măști) pe care ți-i scîrbă să le pronunți: N.Coiman, C.Isiumbeli, Gr.Cîrnazz, Pompiliu Bezpartinii, N.Gaddîrcă, Stan Pîrlitu, Athena Melpomena, Andrew Strîmbă-Lemne, Arbitru Bucadediu etc.

Certați cu etica elementară, “curajoșii băieți” pătrund, asemenea unor huligani, în intimitatea vieții personale a omului pentru a-l ponegri în mod public. Prin limbajul pus în circulație ei sînt pasibili de o anchetă penală: incestuos, tip execrabil, superman răblăgit, belicos, panglicar, doamnă libertină, doamnă nerușinată, cîrpaci, cîntăreți pupcuriști, muflon, interpretă-băciță ș.a.

E nevoie și de alte argumente pentru a opri dezmațul furibunzilor pseudogazetari de la ACCENTE ?

Ei bine, dle Melniciuc. S-o lăsăm mai moale și să nu sărim peste cal. “A interzice” și “a opri” este cel mai ușor și sloganele fac parte din uzul preferat al puterii. Mai greu e să ne dumerim, cînd anume “limbajul pus în circulație este pasibil de o anchetă” și cînd acesta face parte din arsenalul mijloacelor publicistice de expresie. Or, poate trebuie să facem o revizuire prin lege a acestor expresii? Un meșter care face un lucru rău, noi îi spunem “cîrpaci”. Oare și în politică sau cultură nu există cîrpaci? Unui om impulsiv, agresiv, bătăios îi mai spunem că e un “om belicos”. Oare trebuie interzis adjectivul? Noi nu vom analiza mai departe exemplele, aduse de Dvs., pentru că Dvs. le cunoașteți mai bine. Altul e miezul problemei (pentru justiție în special): dacă acest adjectiv a fost utilizat în context “cu bună credință” sau “cu rea credință”. Adică dacă autorul, utilizînd adjectivul în cauză, a vrut să ponegrească persoana în cauză sau să-i arate metehnele, acțiunile, faptele, care ar putea fi și de caracter personal, dar ar putea aduce și prejudicii societății (mai ales atunci cînd persoana în cauză este publică, adică deține o funcție oarecare).

Eu nu zic că “furibunzii gazetari” de la *Accente* nu confundă adesea “democrația” cu “demagogia” sau că “limbajul utilizat” ar fi lipsit de “scabrozitate”. Dimpotrivă, e un limbaj violent, “belicos”. Să privim însă și cealaltă parte a adevărului. Prin dezvoltările și

articolele sale de investigație ziarul în cauză aduce în evidență și pune pe masa opiniei publice fapte și documente (chiar trăsături de caracter ale omului), despre care lumea parcă știa, dar nu se încumeta să le spună pe față. Or, ziarele de la noi, independent de culoare, își arată colții și virulența doar în campanii electorale, atunci cînd au misiunea de la patron “să-l distrugă prin toate mijloacele” pe cutare sau cutare concurent de alături. În rest, acestea se străduiesc să facă o gazetărie inofensivă, adică să facă aparența unor “întepături de fînțar”, făcînd “focul în paie uscate” sau tratînd niște lucruri de suprafață și plutînd pe valul evenimentelor. E treaba justiției să constate și să ne spună dacă faptele din “*Accente*” corespund sau nu adevărului. Iar dacă persoane vizate nu apelează la instanța de judecată, înseamnă că preferă să tacă sau să apeleze la “onoarea” și “demnitatea” persoanei (Art.7 din Codul Civil). Apropo! În legislația țărilor cu democrație înaintată noțiunile de “onoare” și “demnitate” sunt definite ca “reputație” și “onoare”. Prin “reputație” se subînțelege aprecierea de către alții a persoanei, iar prin “onoare” – aprecierea personală. Cum ar putea o instanță să judece o “apreciere” (adică “opinie”) a cuiva despre altcineva. Să nu uităm că dreptul la opinie este unul fundamental!

Altul e miezul problemei deontologice. Și anume că jurnaliștii de la *Accente* nu fac “o distincție clară între “informație” și “opinie” (așa cum cere Art.4 din Codul deontologic); că “opiniile, deși prin natura lor sunt subiective și nu ar trebui să se supună criteriului de corectitudine, în raport cu realitatea ele trebuie să intre totuși sub incidența exprimării oneste și etice”(Art.6); că ei nu respectă obligațiunea de a evita “neconștientat exprimări insultătoare, care pot provoca daune morale și fizice”(Art.10) și, în sfîrșit, că ei nu respectă “dreptul indivizilor la o viață privată”(Art.12). Pentru că mă întreb: cine le-a permis celor de la *Accente* să intre cu ciubote murdare în viața privată a Eugeniei Duca (nr.7), a Lenuței Burghilă (nr.8) sau a lui Andrei Strîmbeanu (nr.9... Prin atare “informații” (și nu “opinii”) jurnaliștii de la *Accente* ar fi “pasibili într-adevăr de o anchetă”. Pentru că ei au încălcat dreptul fundamental la viața privată.

Ar mai fi și alte articole din Codul deontologic, despre care “killer”-ii gazetari” n-au auzit și, probabil, nici nu vor să audă. Pentru ei important e sarcasmul, greutatea cuvîntului – lovitură. De dragul cui? Al adevărului? Sau al banului celui care comandă cuvîntul?

Instanța de judecată urmează să se pronunțe (și ar fi normal să se pronunțe în unele cazuri) dacă faptele expuse în unele articole din *Accente* corespund adevărului. În ce ne privește, salutăm curajul și caracterul arțăgos al *Accentelor*. Suntem conștienți că în diversitatea de ziare “sprintare”, “vîndute” și “acaparate” din Chișinău trebuie să existe și unul mai dur, bătăios (de dragul adevărului să existe). Suntem conștienți de asemenea că adevărul nu e pe plac tuturor. Ba, uneori, e foarte incomod. Cineva ar vrea să-l pună la dubă și în acest context luăm apărarea *Accentelor*. Atunci cînd adevărul rămîne însă o miză de schimb sau e trișat (cum se întîmplă uneori în *Accente*), lumea mai devreme sau mai tîrziu va afla, coroana prestanței în fața cititorilor va cădea și, împreună cu ea, și *Accentele*.

Estetica ecranului

Film tv sub semnul violentei

Larisa UNGUREANU

În perioada totalitar-sovietică, consumatorii de filme televizate aveau acces la două canale: cel local (Chișinău) și cel central (Moscova). Dacă nu reușeau cutare sau cutare film să-l vizionezi la cinematograful, cu siguranță, o puteai face urmărind programul tv care, mai devreme sau mai târziu, includea în grila de emisiuni și filmul în cauză.

Cultura, inclusiv cinematografia, erau supuse unei masive ideologizării. Ura față de dușmanul de clasă constituia fundamentul filmelor, mai ales al celor cu subiect istoric sau când era vorba de confruntarea celor două "lagăre": capitalist și socialist.

Spectatorul nostru a fost cultivat decenii de-a rândul în spiritul luptei dintre bine și rău, binele făcând parte, evident, din modul de gândire sovietic, răul venind din Apus, din cealaltă lume. Spectatorul nostru a fost obișnuit să urască. Ceea ce era străin și nu încăpea în calapoadele moralei comuniste.

Cît privește filmele așa-zise străine, ei bine, acestea erau selectate de comisii, majoritatea membrilor avînd o pregătire în domeniu, dar care purtau grija să nu pătrundă o altă ideologie decît cea sovietică. Și totuși, pe ecranele noastre ajungeau, uneori cu întîrziere, filme de înaltă probă artistică. Se întîmpla ca foarfeca cenzurii să taie ceea ce era considerat ca dăunător moralei omului sovietic (scene de sex, personaje despuiate de îmbrăcăminte, scene de cruzime etc.)

Odată cu perestroika, pe ecranul televizorului și-au făcut loc filme interzise ("Comisarul", de exemplu), dar și filme străine, în special seriale. Unul din acestea a fost serialul mexican "Și bogații plîng", țintuind în fața ecranelor milioane de spectatori din întreg spațiul ex-sovietic. Critica i-a dat o notă proastă, considerîndu-se pe drept că spectatorul nostru merită ceva mai bun, decît aceste seriale "de spumă", cum au fost botezate filmele latino-americane. Să ne amintim că în cercurile intelectuale față de cultura occidentală exista un sentiment de pioșenie. Mai ales, se punea preț pe libertatea de expresie a omului de creație. Din acest punct de vedere, critica avea perfectă dreptate, cinematografia apuseană a dat civilizației personalități de marcă și filme care au intrat în fondul de aur al cinematografiei universale. Doar că spre sfîrșitul anilor optzeci, începutul anilor nouăzeci nu mai existau comisiile ideologice, a fost scoasă și cenzura. Așa că... N-o să greșesc, dacă o să spun că în sectorul difuzare s-a instalat haosul. "Grija" față de spectator fiind înlocuită de profitul pe seama acestuia. Ideea de libertate înțelegîndu-se greșit. Pe lîngă seriile latino-americane, ecranul a început să se umple treptat de vampiri, supermeni, de criminali, de psihopați și asasini, de bodyguardzi, polițiști, comisari, de homosexuali și lesbiene, de halucinante scene de sex și violuri, de sînge, explozii, împușcături, Moartea devenind personajul cel mai des întîlnit și, probabil, preferat de creatorii celei de-a șaptea arte. Și nu doar ea.

Pînă și cinematografia postsovietică a început să producă filme care nu se prea deosebeau de cele importate, "Micuța

Vera" (regizor Vasili Piciul) fiind unul din multele exemple. Țin în mîină revista de altădată *Sovetski ekran* (1989, nr.2) care publică fragmente din răvașele spectatorilor, o bună parte, indignați de înjurături, de scenele mult prea deocheate, în opinia lor, pe care nu le-au mai întîlnit în filmele sovietice. "Îmi este greață de ceea ce am văzut, da parcă am înghițit un vierme". "Îmi este rușine să recunosc în fața soțului și a fiului că am vizionat acest film." Un duș cu apă rece a fost pentru spectatorul sovietic și filmul "Interdomnișoara" (regizor Piotr Todorovski). Un critic ironiza excesele noilor tendințe, exprimîndu-se că cerșetorii, prostituatele și toxicomanii care s-au răspîndit pe ecran sînt ca "niște cadouri aduse de un Moș Crăciun beat".

Decenii în șir spectatorul sovietic a văzut pe ecran doar partea frumoasă a vieții. El nici nu bănuia că aceasta este o stratagemă și face parte din politica statului în domeniul culturii. Transparența i-a aruncat pe regizori în altă extremă, "grăbindu-se", mai ales cei din generația tînă, să atace teme tabu: prostituția, corupția, catastrofa ecologică, degradarea vieții de familie, violența fizică. De unde și reacția spectatorilor. Care nu priveau cu ochi buni nici avalanșa de filme străine care au inundat ecranele. Din același număr de revistă "Sovetski ekran" citesc un răvaș semnat de o funcționară din rețeaua de distribuție care este îngrozită de ceea ce vede în "Fanny și Alexander". "Am avut sentimentul că sînt călcată în picioare, mai ales că se făceau auzite replici murdare și un rîs aidoma nechezatului de cai".

Astăzi nimeni nu mai publică asemenea scrisori, părerea spectatorului fiind totalmente ignorată de distribuitorii de filme. Între timp, cele două canale tv nu mai sînt singurele la care putem apela. Au apărut canale particulare de filme video, pe piață activează Întreprinderea mixtă Sun tv, care are mai multe pachete de programe, canale recepționate prin satelit. Spectatorul a fost supus unui nou șoc și nu atît prin volumul imens de informație, cît prin filmele televizate, preponderent americane, în care violența, sub toate formele, curge gîrlă. Peste un spectator nepregătit care adesea identifică ecranul cu viața, nefiind în stare să supună unei analize pentru a decodifica imaginea și a nu se lăsa influențat sau afectat de scenele de violență. Karateka, teroriști, psihopați, narcomani, prostituate – iată personajele care trec din film în film. Omor, sînge, bătăi, violuri, tîlhării – acestea sînt subiectele care sub diferite forme și genuri au invadat canalele de televiziune. "Îmi este rușine să stau alături de feciorul meu și să privesc filmele de la televizor", a recunoscut în cadrul unei mese rotunde despre violență un medic, dna Maria Boghean (Centrul Fluid, Chișinău). Oare chiar nu se poate face nimic pentru a opri această avalanșă de violență de tot felul la care sîntem supuși zilnic? Eu am de a face cu pacienți asupra cărora filmele au avut o influență nefastă". "Violența, mai ales la vîrstă fragedă, se însușește, declară dna Lucia Savca (Centrul de Reabilitare "Armonie"). Se înregistrează la noi un comportament violent în rîndul copiilor, a adolescenților pe care nu l-am mai întîlnit. Unde văd acești copii scene de violență? Evident, la televizor!"

Estetica

Ce-aș avea de adăugat eu, în calitate de critic? Este tragedia spectatorului nostru că absoarbe ca un burete ceea ce se vede la suprafață. Că nu are capacitatea de a selecta. Filmele, în fond, nu poartă nici o vină. Nu ai decât să închizi televizorul. Dacă nu există altă soluție. Cruzimea, în cele mai monstruoase forme, oricum ajunge la noi.

Împărtășesc și eu această neliniște că, însăși informația care se conține în unele filme, prin esența ei, poate afecta creierul unui copil sau adolescent. De exemplu, serialul american "Dosarele X" ("X-Files"). De ce? Imposibilitatea de a verifica informația și a supune unui control gradul de veridicitate. Care este sensul acestui serial? mă întrebam adesea, mai ales când fantezia autorilor întrecea orice limite de credibilitate. Realizat la intersecția genului de film polițist, thriller și film de ficțiune, "Dosarele..." încep să capete forme... deformante care, iertată să-mi fie expresia, trezesc un sentiment de amar dezgust. Iar un critic, când are în față o operă de artă, încearcă o senzație de împlinire. Or, așa ceva nu se întâmplă la "Dosarele X". Programat la o oră de maximă audiență, filmul este vizionat, evident, și de copii și adolescenți. Ca și alte filme, de altfel, cu subiecte extrem de violente și sîngeroase. "Născuți asasinii", "La limita extremă", "Comando", "Pedeapsă capitală", "Rambo", "Soldatul universal", "Cursă infernală" ca să aduc doar câteva titluri. Obositoare, ca să nu spun altfel, prin mesajele lor despre moarte, violență, cruzime, supremația forței. Acesta să fie refugiul spectatorului după o zi de muncă încordată sau după ore de căutare a unui loc de muncă? Sentimentul de ură cultivat cu bună știință, de care vorbeam la început, a fost înlocuit de sentimentul de groază și incapacitatea de apărare.

Un mare semn de întrebare a apărut în mintea spectatorului: ce fel de societate vine peste noi? (Nu întâmplător, probabil, la ultimele alegeri parlamentare populația a optat... pentru ziua de ieri.)

În lipsa unor programe de divertisment care să atenueze cumva sentimentul de groază, programele tv excelează prin filme. Poți să alegi. La orice oră de zi sau de noapte. Întrebarea este, dacă spectatorul nostru știe să aleagă și... cu ce se alege. Am citit într-o anchetă sociologică răspunsul unei persoane chestionată la întrebarea: de ce optezi pentru plecarea în străinătate? Răspunsul a fost mai mult decât pitoresc: am învățat manierele aristocraților din filmele mexicane (sic!). Da, mulți spectatori, mai ales de genul feminin, aleg seriile latino-americane. Poate și pentru a se instrui. Alții se opresc la thrillere, la filme polițiste. Instruindu-se... Inculpați acuzați de crime, recunosc în instanțele judiciare că au văzut la televizor diverse scene de omor, căzînd sub influența lor. În absența unor bariere morale ferme, a lipsei de cultură, nu este greu de presupus că anume așa stau lucrurile. Oricum, necesitatea unui sondaj, a unor cercetări la această temă stă la ordinea zilei. Rezultatele ar putea sta la baza unor proiecte de politici culturale în domeniul programelor tv. La fel, instruirea spectatorului nostru sub diverse forme: informații despre filme, despre creatori, introducerea, cel puțin facultativ, a unui curs de istorie a cinematografului universale, emisiuni radio și tv despre cinematografie, publicații periodice. De toate acestea publicul nostru este privat.

Statistici**Tirajul presei scrise***Nicolae NEGRU*

"Barometrul de opinie publică", realizat de Centrul de Analiză și Investigații Sociologice CIVIS, din Chișinău, la comanda Institutului de Politici Publice relevă că 11 la sută din populație citește ziare în fiecare zi, iar 30 la sută de mai multe ori pe săptămână. Dacă le raportăm la tirajele existente, aceste cifre indică mai curînd o dorință sau o realitate rămasă în trecut. 11 la sută ar însemna că în RM, cu o populație de 4 mln de oameni, se vînd 160-170 de mii de ziare (cu condiția că fiecare ziar este citit de două-trei persoane). Or, cifrele tirajelor reale sunt mult mai modeste.

Zilnic în RM sunt difuzate, apoximativ, 39 mii exemplare de cotidiene, dintre care 6000 (15%) vin din Rusia. Pentru o populație de 4 mln, aceste tiraje sunt nesemnificative. Pondere mare a populației rurale, care în general citește mai puțin decât orașenii (conform aceluiași sondaj, doar 35 la sută de săteni au răspuns că citesc ziare zilnic sau de câteva ori pe săptămână, pe când în mediul urban acest răspuns l-au dat 51 la sută din cei chestionați), complică și mai mult condițiile cotidianelor de limbă română. Cu toate acestea, o

jumătate din tirajul cotidianelor apare în limba română și altă jumătate în limba rusă.

Situația ziarelor care încearcă să stea pe propriile picioare se agravează și prin faptul că în sfera difuzării presei există vechiul monopol al Poștei Moldovei (abonamente) și Moldpresei (vînzarea în chioșcuri). Toate încercările de creare a unor rețele alternative de difuzare a presei au eșuat. Prețurile stabilite de aceste două organizații monopoliste se ridică la 30-60 % din prețul abonamentului.

Repartizarea publicității, puțină câtă este, nu pare să se facă după criteriul tirajelor. Nu există servicii independente care să certifice cifrele tirajelor anunțate de ziarele însele. Este evident că ziarele de limbă rusă au mai multă publicitate decât cele de limbă română, deși tirajele acestora din urmă nu este mai mic, ci dimpotrivă, mai mare decât al ziarelor de limbă rusă (cu excepția săptămînalului *Komsomolskaia Pravda v Moldova*, care are cel mai mare tiraj – circa 50 mii de exemplare, dar este mai "sărac" în publicitate, decât, de exemplu, *Ekonomiceskoe obozrenie*, cu un tiraj de 6 ori mai mic). Nu este exclus că oamenii de afaceri ruși ignoră în mod deliberat ziarele de limbă română. De exemplu, compania

Lukoil din RM a plasat publicitatea în legătură cu aniversarea a zece ani de la fondarea companiei doar în ziarele de limbă rusă.

Trebuie menționat, de asemenea, fenomenul abonamentelor gratuite acordate anumitor categorii de cititori, care s-a generalizat în RM, fiind propriu nu numai ziarelor de partid, ci și unor ziare ce își declină sau își camuflează afilierea politică. Pot fi numărate pe degete ziarele organizate ca afacere, cu subdiviziuni care să se ocupe de atragerea publicității și de marketing.

În general, presa din RM, atât cea de limbă română, cât și cea de limbă rusă, se difuzează preponderent prin abonamente, 70-80%. Situația e diferită în cazul cotidianelor *Flux*, *Jurnalul Național*, *Vremea*, precum și a tuturor ziarelor moscovite, cu vânzări care depășesc 50%.

Atrage atenția faptul că din numărul total al cotidianelor, două sunt editate de guvern, iar altele două sunt afiliate Partidului Popular Creștin Democrat (*Flux* și *Țara*). *Vremea* este editat de un grup de jurnaliști care nu își declară o anume apartenență politică, dar a căror orientare este vizibil prorusească.

Moldova Suverană pare să urmărească cu mai mare atenție acțiunile guvernului, decât *Nezavisimaia Moldova*, fără însă a îndrăzni să le critice. Varianta rusă a cotidianului guvernamental este mai incisivă, dar, iarăși, nu pe “contul” guvernului. Ambele publică din când în când (*NM* având, totuși, un avantaj) materiale “de probleme”, scrise, de obicei, de profesioniștii din diverse domenii ale economiei naționale, într-un limbaj nu întotdeauna atractiv pentru cititori. În general, compartimentul economic este bine reprezentat în ambele ziare, *MS* pierzând totuși din cauza “slăbiciunilor” generale ale ziaristicii economice în limba română, care încă nu-și poate veni în fire după dominația terminologică rusească. Se observă o prudență în reflectarea evenimentelor politice; interpretarea acestora e favorabilă actualei puteri. *NM* demonstrează vădită simpatie pentru înclinațiile proceseiste ale guvernului, în timp ce *MS* pare să reflecte mai cu însoțire declarațiile prooccidentale ale acestuia. Din punct de vedere strict profesional, și *MS* și (într-o măsură mai mare) *NM* par să continue tradițiile “serioase” ale ziaristicii sovieto-ruse, dar *MS* lasă impresia unei reacții mai lente la tendințele moderne ale acesteia.

Deși sunt ambele afiliate PPCD și se adresează cam aceluiși cititor, *Țara* și *Flux* diferă ca stil, primul pornind de la tradiția presei românești interbelice, modernizând-o și adaptând-o destul de reușit la specificul local, în timp ce al doilea, a fost conceput ca un ziar de tip occidental. Forma a rămas, dar conținutul, tonalitatea informațiilor și opiniilor este marcată de multe ori de partizanat. Există similitudini în selectarea știrilor și conținutul multor materiale “demascatoare” publicate în ambele ziare. Este prezentă cu regularitate tematica creștină (ortodoxă) și cea culturală (mai mult în *Fluxul* de vineri). Compartimentele economice ale ambelor ziare (care pare mai consistent la *Țara*) vizează cititorul neinițiat.

Cotidianul *Vremea* este un ziar nou (apare abia al doilea an) care poate fi calificat drept “tabloid” rusesc, asemănător lui *Komsomolskaia pravda*, din care pare să se fi inspirat mult, existând până și similitudini grafice. Fiind rusesc sută la sută, ca orientare politică, nesinchisindu-se să critice guvernul și președintele, și “moldovenist”, ziarul *Vremea* caută în același timp să răspundă interesului cititorilor mai tineri pentru lumea occidentală, în special cea a divertismentului. După exemplul comsomolistei *Komsomolskaia Pravda*, jurnaliștii de la *Vremea*, renunță la vălul pudorii sovietice, scriind, de exemplu, despre libațiile vedetei americane Britney Spears, sau “fesele” unor jucătoare de volei, “depășind”, pe acest plan, *FLUX*-ul și *Țara*, care exprimă uneori atitudini moraliste ce frizează bigotismul.

Din săptămânalele de limbă română, doar *Luceafărul* (PRCM), *Comunistul* și *Dialog* (fondator PDM) își recunosc apartenența politică. *Țara*, care se numea până nu demult “organ al Frontului Popular Creștin și Democrat”, se autoprezintă acum “publicație de informație și analiză”, iar *De facto*, editat, în română și rusă, de Uniunea Centristă, apropiată de ex-președintele Petru Lucinschi, se autorecomandă ca “săptămânal independent de informație, analiză și divertisment”. Dintre ziarele de partid, mai ingenios în medierea comunicării dintre liderii partidului și cititori, în critica puterii actuale, pare să fie *Luceafărul*. De menționat, intenția, mai bine exprimată a săptămânalului de a se adresa nu numai cititorilor interesați de politic. *De facto* se remarcă prin analize, uneori destul de reușite, ale acțiunilor politice și economice întreprinse de guvern, parlament și președinție. Și ca tematică, și ca limbaj, *Comunistul* se dorește a fi un “propagandist colectiv și un organizator colectiv”. *Dialog*, după o perioadă destul de cenușie, pare să-și fi găsit în sfârșit un model bun de urmat.

Săptămâna, al cărei redactor se consideră un adept fervent al președintelui Lucinschi, este preocupată, din număr în număr, de relațiile România/Basarabia, România/RM și de românime în general, încercând să-i contabilizeze slăbiciunile și “păcatele”. Cea mai mare parte a spațiului este destinată faptului divers, scrisorilor sentimentale, sfaturilor utile, vedetelor, *Săptămâna* ocupând fără îndoială primul loc după concentrarea de busturi, nuduri și seminuduri pe pagină de ziar. S-ar putea însă ca anume ponderea importantă a divertismentului să-i asigure de mai mulți ani un segment al micii piețe de ziare din RM. Față de puterea comunistă are o atitudine îngăduitoare, paternalistă într-un fel.

Ediția de vineri a *Fluxului* este concepută ca un magazin aproape pentru toate gusturile. Acolo unde *Săptămâna* scuipe, *Fluxul* pupă, și invers. Atunci când nu are de realizat comenzi politice, *Fluxul* este un săptămânal destul de divers și bine structurat, acoperind aproape tot ce se întâmplă în RM. Publică uneori dezvăluiri, care însă sunt obținute nu atât pe calea investigațiilor jurnalistice, cât pe “linie de partid” sau pe cea a unor “scurgeri” de informație. Poate nu i-ar strica un pic de (auto) ironie. Este mult mai dur în critica concurenților PPCD, decât a partidului de guvernământ.

Statistici

Literatura și arta rămâne mereu aceeași. Cu excepția *Glasului Națiunii*, este singura publicație în care se mai dezbate problema Unirii și a identității noastre. *Glasul Națiunii* – “revista reîntregirii neamului” - este în ultimul timp mesagerul Uniunii Social Liberale “Forța Moldovei”.

Jurnal de Chișinău, pare să se situeze mai aproape decât toate celelalte publicații de ceea ce se numește un ziar independent. Este fondat de cunoscutul ziarist Val Butnaru, (care a fondat și *Fluxul*) împreună cu un om de afaceri. Ziarul, se mai află încă în căutarea unei formulei grafice și tematice optime, definitorii, încercând să se adreseze unui cerc cât mai larg de cititori, de la intelectuali și până la domnișoarele discotecilor sătești. E o căutare impusă de condițiile economice actuale, când pentru supraviețuire este important fiecare cititor în plus. De aceea, *JC* încearcă să acopere un segment cât mai larg al spectrului politic de pe principii democratice și pluraliste, declarându-se în același timp opozant al comuniștilor. De asemenea, prin suplimentul “Succesul tău” se aventurează în domeniul jurnalismului economic de limbă română.

Pe urmele *Jurnalului de Chișinău* pășește săptămânalul *Timpul*, lansat în septembrie curent în volum de 32 de pagini format A2, ca cel mai voluminos ziar din RM, structurat și compartimentat după modelul ziarelor occidentale (două compartimente), într-o formulă grafică din cele mai reușite, cu o direcție politică prodemocratică clară, dar fără a-și formula atitudinea față de guvernarea comunistă. La două luni după apariție, ziarul se pomenește în criză financiară, își reduce volumul la 16 pagini format A3, viitorul său rămânând a fi incert.

Accente este ziarul unor tineri “răzvrățiți”, provocatori de scandaluri, nu întotdeauna în sensul profesionist al cuvântului. *Tineretul Moldovei* se implică activ în problematica politică, de partea forțelor prodemocratice și proeuropene.

Capital se prezintă ca “sursă informativă despre piețele din Moldova și lume”. Publică însă și comentarii, analize ale unor decizii guvernamentale. Materialele sunt traduse, de obicei, din limba rusă.

Cu excepția *Kommunist*-ului, nici unul din ziarele de limbă rusă nu-și declară afilierea politică. Pot fi identificate însă relațiile ziarului *Novoie Vremea* cu Partidul Democrat, după cum se știe că *Moldavskie Vedomosti* este “patronat” de unul din foștii lideri ai PRCM, care a “emigrat” între timp în PDM. *Argumentî i Faktî v Moldove* aparține lui Ion Mușuc, fost lider al PDS, care a părăsit recent acest partid, iar *Kommersant Moldovî*, care pare a fi unul din cele mai bogate ziare, editat pe hâtrie velină, și-a asumat rolul unui purtător de cuvânt al separatiștilor de la Tiraspol.

În timp ce o parte a presei de limbă română manifestă nerăbdare reformistă și prooccidentală, totdeauna gata să împingă căruța democrației înaintea calului, o parte din presa rusă merge încolo, tragându-și picioarele, mai mult purtați de curentul evenimentelor decât de propriile intenții. *Kişinevskie*

novosti, Kommersant Moldovî publică uneori articole nostalgice și se implică (mai cu seamă *KM*) în disputa privind identitatea moldo-românilor, situându-se pe pozițiile moldovenismului. Atitudinea față de guvernarea comunistă este în general binevoitoare, urmărindu-se cu atenție tot ce se referă la promisiunile de aderare la Uniunea Rusia–Belarus și integrarea în cadrul CSI. *Kommersant Moldovî* critică deosebit de vehement puterea de pe pozițiile separatiștilor de la Tiraspol. (La finele anului, *KM* a fost închis prin decizia judecătii, la cererea Procuraturii Generale.) Cu mici excepții, cum ar fi *Moldavskie vedomosti* sau *Novoie Vremea*, ziarele ruse nu-și exprimă clar atitudinea față de independența RM, față de orientarea ei proeuropeană, în schimb pledoariile lor proceseiste par să fie scrise cu toată sinceritatea.

Ca ziare afiliate PDM, *Moldavskie vedomosti, Novoie Vremea* se află în opoziție deschisă cu guvernarea actuală, publicând articole de analiză, atât politice cât și economice, pledând nu atât pentru integrarea europeană, ca scop în sine, cât pentru o strategie pragmatică, eficientă. Ambele publicații se disting prin claritatea conceptului jurnalistic.

Ekonomiceskoe obozrenie este poate singurul ziar care se poate autofinanța din vânzări și publicitate. Cititorul său este unul pregătit, din lumea afacerilor, din structurile politice și guvernamentale. În afară de informații și comentarii pe teme economice, *EO* publică și textele legilor adoptate în domeniul economiei. Fondatori ai ziarului sunt economiști de profesie, cărora li s-au alăturat și jurnaliști interesați de tematica economică. Ziarul are și autori din străinătate, care scriu despre tendințele economiei mondiale. Evită să intre în conflict cu puterea, de aceea se simte o temperare a spiritului critic.

Delovaia gazeta se ocupă de economic dintr-un unghi de vedere mai puțin specializat, dar mai minuțios, cu accente mai pronunțate pe latura socială și condițiile reale din economie și întreprinderi. Acordă spațiu culturii, publică săptămânal o revistă a presei de limbă rusă (din care se vede că autorul nu-i simpatizează pe cei de orientare proromână).

Kişinevskii obozrevatel se vrea un mijloc de informare a străinilor aflați în RM, având insertată și o pagină în limba engleză. Tematica este axată pe evenimentul politic, economic și cultural. Tonalitatea este moderată, caracterul articolelor - preponderent informativ, evitându-se, nu întotdeauna, polemica.

De menționat, în general, componenta economică mult mai puternică a presei de limbă rusă. În RM nu există încă un ziar economic de limbă română.

Despre suplimentele locale ale ziarelor moscovite *Komsomolskaia pravda, Argumentî i factî și Trud* se poate spune că valoarea lor informativă se limitează la programele tv, publicitate și un număr nu prea mare de știri, selectate și comentate într-un mod care să nu deranjeze autoritățile. Îndeosebi, lucrul acesta se referă la *Argumentî i factî v Moldove*. Suplimentul gazetei *Trud* este mai incisiv, și nu se teme să spună lucruri neplăcute comuniștilor de pe pozițiile bunului simț.

Tirajul total al săptămânalelor e de circa 254 mii exemplare, dintre care în limba română apar circa 124 mii (49,3%). Printre

săptămânalele de limbă rusă domină vizibil publicațiile moscovite. Din tirajul de 131 mii exemplare ce apar în limba rusă, circa 81 de mii (62%) aparțin publicațiilor moscovite.

Ziarele din România sunt cvasiabsente, cu excepția *Jurnalului Național* care și-a deschis, acum doi ani, o subredacție la Chișinău. Dar tirajul său este deocamdată irelevant. (La momentul publicării acestui articol *JN* și-a încetat apariția –n.r.) La 1 decembrie a fost lansată, în tiraj de 3000 exemplare, *Gazeta românească*, - un digest săptămânal din presa din România, cu pagini care vor reflecta evenimentele din R.Moldova.

De asemenea, lipsește în chioșcurile noastre presa occidentală. Motivul principal – prețurile inaccesibile pentru majoritatea populației locale.

Notă: În ultima vreme, nici “*Poșta Moldovei*”, nici “*Moldpresa*” nu oferă date despre tirajul ziarelor pe care le difuzează, pretextând condițiile contractelor încheiate cu publicațiile respective. De aceea, cifrele tirajelor sunt, de obicei, cele indicate de redacție. Exagerările pot ajunge uneori la câteva mii. Totuși, în linii mari aceste cifre ne pot ajuta să stabilim ponderea fiecărei publicații pe piața ziarelor din RM. În cazurile în care redacțiile nu au indicat tirajul, s-au efectuat estimări în baza vânzărilor sau a extrapolărilor din anii precedenți.

	Anul fondării	Formatul	Pagini	Tirajul	Prețul, lei
Cotidiane de limbă română					
Moldova Suverană (de 4 ori pe săptămână)	1924	A2	4	7232	0-50
Țara (apare marți, joi și vineri)	1990	A2	4	7000	1-00
Flux-cotidian	1995	A2	4	3000 (estim.)	2-00
Jurnalul Național	2000	A3	16	2500 (estim.)	1-00
Cotidiane de limbă rusă					
Nezavisimaia Moldova (apare de 4 ori pe săptămână)	1991	A2	4	10500	1-00
Vremea	2000	A3	16	3000 (estim.)	1-50
Cotidiane din Rusia					
Trud	1921	A2	4	2000 (estim.)	2-00
Komsomolskaia Pravda	1925	A3	16	4000 (estim.)	1-50
Săptămânale de limbă rusă					
Kișinevskie novosti	1990	A2	8	8420	2-00
Delovaia gazeta	1991	A3	24	8200	2-00
Ekonomiceskoe Obozrenie	1992 (1990)	A3	40	8497	3-00
Kommersant Moldovî	1992	A3	20	10000	1-00
Kișinevskii obozrevatel	1993	A2	8	3000	18264
Moldavskie vedomosti (bisăptămânal)	1995	A2	4		0-50
Kommunist	1996	A3	8	6500	1-00
Săptămânale din Rusia, cu subredacții locale					
Trud, ediția de vineri	1921	A3	32 (12 supl. local)	15619	2-40
Komsomolskaia Pravda, ed. de vineri	1925	A3	32 (12 supl. local)	50700	18295
Argumentî i Faktî	1979	A3	32 (8 supl. local)	15000	2-50
Săptămânale de limbă română					
Literatura și Arta	1930	A2	8	6800	0-50
Tineretul Moldovei	1968	A2	8	18540	1-00
Glasul Națiunii	1989	A3	16	2000 (estim.)	1-00
Săptămîna	1992	A3	32	20507	2-00
Flux, ediția de vineri	1995	A2	16	20850 (estim.)	2-00
Luceafărul	1995	A3	16	8900	1-00
Comunistul	1996	A3	8	6500	1-00
Dialog	1997	A2	12	6514	1-00
Capital	1998	A3	12	6780	1-00
Jurnal de Chișinău	1999	A2	16	8650	2-00
De facto	2000	A3	12	10554	1-00
Accente	2001	A3	8	1000 (estim.)	1-00
Timpul	2001	A3	16	6000 (estim.)	2-00

Centrul Independent de Jurnalism

Director CIJ Angela SÎRBU

Publicat cu sprijinul Fundației Press Now, Olanda

Redactor-șef: Nicolae NEGRU
Redactor: Nelly HARABARA

Au colaborat:

Vasile BOTNARU, Constantin CHEIANU, Ion COREȘCHI, Ion ENACHE, Petru MACOVEI,
Constantin MARIN, Victor OSIPOV, Olivia PĂRȘAC, Andrei SAFONOV, Vasile SPINEI, Larisa
UNGUREANU

Copertă: Colograf-Com SRL
Machetare computerizată: Vitalie CHIPERI
Tipar: Chișinău-Prim

Opiniile exprimate în MM nu reflectă neapărat punctul de vedere al CIJ.
Vă rugăm să trimiteți opiniile, sugestiile și ofertele dvs. la adresa:

Centrul Independent de Jurnalism
Str. Țicușev 53, 2012, Chisinau
tel: (373 2) 213652, 227539
fax: (373 2) 226681
e-mail: editor@ijc.iatp.md
web: <http://ijc.iatp.md>